

Kampen om renskogarna

En inblick i skogsbolagens brist på respekt för rätten
till Fritt, På förhand och Informerat Samtycke.

GREENPEACE

Kampen om renskogarna

Förord och syfte	4
1. Sammanfattning	5
2. Samer och renskötsel på svenska sidan Sápmi	7
2.1 Renskötselrätt	7
2.2 Renskötselns organisering	7
2.3 Traditionell kunskap	7
2.4 Kumulativa effekter och klimatförändringar	8
3. Problembilden mellan skogsbruket och renskötseln	9
4. Forest Stewardship Council - FSC	11
4.1 FSC:s skogsbruksstandarder - tio principer	11
4.2 Samplaneringsprocessen i den svenska FSC-standarden	11
5. FPIC och dess begrepp	13
5.1 Free (fritt)	14
5.2 Prior (på förhand)	14
5.3 Informed (informerat)	14
5.4 Consent (samtycke)	15
6. Enkät: samplanering ur samebyarnas perspektiv	16
7. Fallstudierna: FPIC på pappret, men inte i verkligheten	20
8. Sammanfattade slutsatser	25
9. Rekommendationer	27
10. Referenser	30
11. Bibliografi	34

Publicerad i mars 2025 av Greenpeace Nordic och Renskog.
Design: falk olavi schröter (www.klotter.supply)
Typefaces: Wremena by The Temporary State.
Karrik by Jean-Baptiste Morizot & Lucas Le Bihan
Bild: Christian Åslund

Förord och syfte

Denna rapport är författad av Renskog och har tagits fram som en del i ett flerårigt samarbete mellan Renskog och Greenpeace i Sverige.

Renskog drivs av Anja Fjellgren Walkeapää som är renskötare och jägmästare. Anja har arbetat med frågor som rör skogsbruk och renskötsel under lång tid på olika nivåer och i en variation av olika roller, exempelvis som renskötselspecialist på nationell nivå på Skogsstyrelsen. Anja är ledamot i Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien, ledamot i Svenska Samernas Riksförbund och medlem i svenska FSC.

Renskog arbetar för att minska glappet mellan vad skogsbolagen är skyldiga att göra och vad de faktiskt gör i förhållande till samernas renskötsel. Ambitionen är att skapa den förändring som samebyar behöver för att kunna bedriva en naturbetesbaserad renskötsel i skogslandskapet. Därför har Renskog bland annat stöttat olika samebyar i så kallade samplaneringsprocesser under två års tid.

Samplaneringsprocesser sker mellan FSC-certifierade skogsbolag och berörda samebyar inför, under och efter en avverkning för att säkerställa att urfolks rättigheter respekteras – fastställt i nationell lagstiftning¹ och internationella ramverk som Sverige har åtagit sig att följa.

Under Renskogs delaktighet i samplaneringsprocesserna har det vid upprepade tillfällen förekommit allvarliga brister som får negativa konsekvenser för samebyarna. Det är utifrån dessa erfarenheter och iakttagelser som denna rapport har uppkommit, i syfte att tydliggöra de brister som ofta förekommer i samplaneringen och redogöra för vad som behövs för att åstadkomma en förbättring.

© Christian Asplund / Greenpeace

1. Sammanfattning

FSC är en internationell miljömärkning som syftar till att främja ett miljöanpassat, socialt ansvarstagande och ekonomiskt livskraftigt bruk av världens skogar.² De stora, svenska skogsbolagen som SCA, Holmen och Sveaskog är FSC-certifierade – något som de ofta framhäver i sin marknadsföring.

Inom ramen för FSC ska bland annat urfolks rättigheter respekteras.³ De certifierade skogsbolagen ska samplanera till exempel skogsavverkningar med berörda samebyar på ett sätt som gör att den samiska renskötseln inte hotas. Samplaneringen syftar till att ge samebyarna inflytande över det skogsbruk som bedrivs inom deras sameby och ska ske i enlighet med FSC standardens krav som uppdaterades år 2020. Numer ställs mer långtgående krav på skogsbolagens skyldigheter gentemot urfolk, bland annat genom att skogsbruket ska genomföra anpassningar till renskötseln och ta hänsyn till internationellt erkända principer för mänskliga rättigheter.⁴

Skogsbolagen ska leva upp till principen om Free, Prior and Informed Consent (FPIC), som med anledning av dess status som upparbetad princip inom internationell folkrätt, blivit ett vedertaget begrepp inom FSC internationellt. Detta innebär till exempel att samebyar ska kunna ge – eller inte ge – samtycke till avverkningar. Sammanfattat ska den nya FSC-standardens innebära betydligt större krav på skogsbolagen i förhållande till renskötsel.⁵⁶

Men som den här rapporten visar, genom både en enkät och fallstudier, saknas viktiga element ur FPIC i den svenska samplaneringen i praktiken mellan samebyar och skogsbolag. Även den svenska FSC standardens utformning uppvisar brister i att skapa förutsättningar för att efterleva FPIC. I rapporten framgår det att de berörda skogsbolagen saknar kunskap om renskötsel, inte tar tillräcklig hänsyn till renskötsel vid förslag på avverkningar samt har svårigheter i att genomföra skogliga åtgärder med anpassning till renskötseln. Rapporten visar även hur bolagen pressar samebyar tidsmässigt, skapar emotionell stress och inte alltid respekterar samebyarnas rätt att ge eller inte ge samtycke, vilket är mycket allvarligt.

Det är tydligt att det behöver genomföras förändringar både i den svenska FSC standarden och gällande hur skogsbolagen genomför samplaneringen för att FPIC ska kunna efterlevas på ett bra sätt. Principen om FPIC behöver även införas i nationell lagstiftning för att realisera urfolks rättigheter. Rapporten lämnar ett antal rekommendationer för hur detta bör gå till i syfte att få samers rättigheter mer respekterade än vad som är fallet i dag.

Några exempel på rapportens rekommendationer är att införa krav om kulturkompetens inom skogsbolagen och att samebyar ges ekonomiska eller personella resurser för att på ett bra sätt kunna involveras i samplaneringen. Viktiga delar kring information och konsekvensanalyser behöver även förbättras om samebyarna och skogsbolagen ska kunna se och förstå konsekvenserna av skogsbruket på renskötseln. Slutligen behöver skogsbruket ställas om till mer hållbara avverkningsmetoder mer skog skyddas för att renskötseln, som en viktig del av ett flera tusen år gammalt kulturarv, ska kunna fortsätta bedrivas även i framtiden.

2. Samer och renskötsel på svenska sidan Sápmi

Samer är ett urfolk i fyra länder: Norge, Sverige, Finland och Kolahalvön i Ryssland. Detta område kallas Sápmi. Samerna är det enda erkända urfolket i Europa och har liksom andra urfolk runtom i världen sin egen kultur, språk och sedvänjor. Relationen till naturen och markerna är central.⁷

2.1 Renskötselrätt

Renskötsel grundar sig på renskötselrätten och är förbehållen samer.^{8, 9} Renskötselrätten är byggd på urminnes hävd och skyddas av Sveriges grundlag. Den innebär att samer har rätt att bruka land och vatten för uppehälle för sig själva och sina renar, parallellt med skogsbolagens äganderätt. Endast medlemmar i en sameby har rätt att bedriva renskötsel.¹⁰

2.2 Renskötselns organisering

Renskötsel bedrivs i renskötselområdet, som täcker ungefär hälften av Sveriges yta (fig. 1).¹¹ Figuren kommer från Sametinget och är samebyarnas egna definition av renskötselområdet. Renskötsel bedrivs inom samebyar, som dels är en juridisk person och dels ett geografiskt område. På svenska sidan Sápmi är renskötseln organiserad i 51 olika samebyar, där 33 är fjällsamebyar, tio är skogssamebyar och åtta är koncessionssamebyar.

Samebyarnas utbredning avspeglar att samerna är ett nomadiskt folk som flyttar med sina renar årtidsvis mellan betesmarker, vanligen mellan fjäll och kust. Detta har

samerna gjort i årtusenden. En samebys betesmarker används olika beroende på årstid. Året-runt marken nyttjas barmarkstid, det vill säga när det inte finns något snötäcke, från vår till höst. Vinterbetesområdet nyttjas vintertid.^{12, 13}

Fjällsamebyarnas renar vandrar mellan betesmarker i fjällen under barmarkstiden och vinterbetesmarkerna i skogen under vintern. Skogssamebyarna har samma årtidsvisa flyttmönster mellan betesmarker beroende på årstid, men har sina renar betandes i skogslandskapet.¹⁴ Koncessionssamebyarna bedriver renskötsel genom tillstånd.¹⁵

Renarnas årtidsvisa flyttningar mellan betesområden avspeglar renarnas födopreferenser under de olika årtiderna. Under barmarkstiden betar renarna det mesta som är grönt inom året-runt markerna, men när snön börjar falla söker sig renarna ned till skogslandskapet för att beta mark- och hänglavar. Under vintern kan lavarna utgöra upp till 80 procent av renarnas föda. När renarna inte kan gräva efter marklav, har de lärt sig att beta hänglav.^{16, 17, 18, 19, 20}

2.3 Traditionell kunskap

Renskötseln grundar sig på traditionell kunskap, som byggts upp över generationer och som överförs mellan generationer i arbetet, varandet och livet med renar i landskapet.^{21, 22} Den traditionella kunskapen hjälper renskötare att sköta renarna på bästa sätt, till exempel genom en upparbetad kunskap om var renarna kan finna bete och var de därmed stannar under rådande väderförhållanden. Ett talesätt inom renskötseln är "mår renen bra, mår renskötaren bra".²³

2.4 Kumulativa effekter och klimatförändringar

Sett till hela renskötselåret, har vintern blivit den period som är svårast för renarna och renskötarna att ta sig igenom. Det är av flera olika anledningar, men generellt är det svårt för renarna att gräva och finna både mark- och hänglavar i skogslandskapet.^{24,25}

Problembilden försvåras också i modern tid av flera faktorer, däribland klimatförändringarna.²⁶ Förr var årstiderna mer stabila och förutsägbara än de är i dag. Om hösten var det kallt så länge att marken hann frysa innan snön lade sig, och vintrarna var kalla rakt igenom. I dag betar sig inte årstiderna som de gjorde förr. Hösten kan vara mild och ha hög nederbörd, vilket senare kan skapa is i markskiktet som förhindrar renarna från att gräva efter marklav.²⁷ Ifall hösten ändå skapar goda förutsättningar för vinterns renbete, kan det ändras under vinterns lopp. Något som ofta uppstår numera är så kallade nollgenomgångar, när temperaturen fluktuerar mellan plus och minus. Detta i kombination med nederbörd i form av regn under vintern skapar skare. Denna skare är oftast väldigt tjock och hård och därmed svår för renarna att gräva sig igenom.²⁸

Ett förändrat klimat påverkar renskötseln på olika sätt. Den traditionella kunskapen kan renskötarna inte längre falla tillbaka på i lika stor utsträckning, då det klimat som kunskapen byggts på inte längre betar sig som förut.²⁹ När det är oklart var renarna kan finna föda utifrån ett förändrat klimat behöver renskötseln en större flexibilitet, och den flexibiliteten kommer oftast ur att det finns renbetesmarker av god kvalitet överallt i landskapet så att renarna kan finna föda på fler platser.^{30,31}

Förutom klimatförändringarna står renskötseln inför en rad andra problem som oftast kopplas till markanvändning.

Exploateringar och aktiviteter såsom vattenkraft, vindkraft, gruvor, skogsbruk, infrastruktur – men även turism – tar markområden i anspråk och leder till att renarnas betesmarker fragmenteras och minskar.^{32,33} I vissa fall kan det innebära att renbetesmarker blir otillgängliga och inte kan nyttjas av renarna överhuvudtaget. Dessa verksamheter kallas samlat för kumulativa effekter. Det innebär att renskötseln känner av och påverkas av alla exploateringar och verksamheter i landskapet samtidigt – inte isolerat från varandra.³⁴

I norra Sverige, överlappande med renskötselområdet, finns det redan stora markintrång och exploateringar i form av gruvor, vind- och vattenkraft och skogsbruk. Den så kallade gröna omställningen, som främst kommer ske inom renskötselområdet, har och kommer att medföra stora intrång i markerna, vilket därmed minskar renarnas betesmarker mer.³⁵ Denna nyindustrialisering medför enligt uppgift även att projekt som tidigare nekats, på grund av deras negativa effekter på miljön, nu kan bli godkända när de genomförs i den gröna omställningens namn.³⁶

En studie från 2023 argumenterar för att svenska staten gör samma sak i dag som i mitten av 1900-talet, när det likt i dag rådde energibrist i landet – nämligen att ge inflytande till de som ekonomiskt vinner på en exploatering. Förr var det chefer på vattenkraftsbolag, i dag är det bolag som pekar på vinsterna med den gröna omställningen. Samerna lämnas utan vidare inflytande, då som nu, i frågor som berör utvinnandet av naturresurser.³⁷

3. Problembilden mellan skogsbruket och renskötseln

Sedan 1950-talet har den dominerande skogsbruksmetoden i Sverige varit trakthyggesbruk, eller kalhuggning i folkmun.³⁸

³⁹ Trakthyggesbruk innebär att man under en omloppstid (en skogs livscykel ur ett trakthyggesperspektiv) avverkar, markbereder, genomför en förnygringsmetod som exempelvis plantering, röjer, gallrar och eventuellt gödslar för att sedan avverka hela skogen igen när träden nått lägsta ålder för slutavverkning.⁴⁰

Flera studier har under lång tid visat att det intensiva skogsbruket som bedrivs i Sverige i dag, med dess olika åtgärder, har långtgående negativa konsekvenser för renskötseln.^{41, 42, 43, 44} Sedan 1950-talet, då dagens moderna skogsbruk tog form, har andelen marklavsrika marker minskat med 70 procent.⁴⁵ Marklav påverkas kraftigt av markberedningar, då det oavsett metod har en negativ effekt på andelen marklav.⁴⁶ Skogsbruket har även en stor inverkan på den hänglav som finns i landskapet i dag. Vid avverkning av äldre skogar tas hänglav bort helt och försvinner därmed som betesresurs, medan marklav får ändrade levnadsförutsättningar.⁴⁷ Vidare har plantering av nordamerikansk contortatall⁴⁸ och för täta skogsplantager generellt bidragit till lavarnas minskning.^{49, 50, 51}

Detta är såklart problematiskt för renskötseln då ideala vinterbetesmarker har en hög andel av både mark- och hänglavar som är tillgängliga för renarna.⁵² Det har lett till att fler samebyar tvingas stöd- eller nöutfodra sina renar, hela eller delar av vintern, för att få dem att överleva.⁵³

Marklaven är starkt förknippad med öppna ljusa skogar, något som inte stämmer överens med dagens täta produktionsskogar eller planteringar av nordamerikansk contortatall. Åtgärder som röjning och gallring glesar ut skogar, vilket ger mer ljus till marken och påverkar förutsättningarna för marklavstillväxt och renbete positivt.^{54, 55}

För att renarna ska kunna beta i ett område måste det även finnas sammanhängande betesområden, men trakthyggesbruket påverkar landskapet, strukturen och på så sätt dynamiken i landskapet och renarnas betesmöjligheter.⁵⁶

⁵⁷ På stora öppna ytor, som på ett kalhygge, packas snön hårdare och förhindrar därmed renarna från att gräva efter lav. När renbetesmarkerna blir mer fragmenterade och isolerade, liksom öar i landskapet, blir det också svårare att beta dem då renarna måste ta sig mellan dem.⁵⁸

Kalhygge inom Ohredahke samebys renskötselområde.
© Christian Åslund / Greenpeace

- Princip 1: Lagefterlevnad
- Princip 2: Arbetarrättigheter och arbetsvillkor
- Princip 3: Urfolks rättigheter
- Princip 4: Relationer på samhällsnivå
- Princip 5: Utbyte av skogen
- Princip 6: Miljövärden och miljöpåverkan
- Princip 7: Planering
- Princip 8: Uppföljning och utvärdering
- Princip 9: Höga bevarandevärden
- Princip 10: Genomförande av bruksåtgärder

Figur 2. De tio olika principerna i FSC.
Princip 3 är den princip som berör urfolk och urfolks rättigheter. (FSC standard)

4. Forest Stewardship Council – FSC

Forest Stewardship Council (FSC) är en internationell miljömärkning som ska uppmuntra till ett miljöanpassat, socialt ansvarstagande och ekonomiskt livskraftigt bruk av världens skogar. FSC är en internationell organisation där FSC Sverige är medlem.⁵⁹ FSC fastställer regler som skogsbruks principer och kriterier, eller policyer. Separata företag (certifieringsorgan) utför revision av skogsbolag mot dessa standarder. De stora skogsbolagen som Sveaskog, SCA och Holmen är FSC-certifierade, vilket de ofta marknadsför som en garanti på att de bedriver ett hållbart brukande av svenska skogar.

4.1 FSC:s skogsbruksstandarder – tio principer

FSC International har tio principer med tillhörande kriterier i sin skogsbruksstandard⁶⁰. Alla skogsbruksstandarder runtom i världen ska följa dessa principer och kriterier, men nationella anpassningar av principer och kriterier görs. Detta innebär att den FSC-standard som finns i Sverige är anpassad för Sverige, men har de tio internationella principerna med dess tillhörande kriterier som grund (fig. 2). För att en standard ska bli godkänd måste den godkännas av FSC International efter den genomgått en process där nationella intressenter är involverade.⁶¹

Den gällande standarden i Sverige i dag är FSC-STD-SWE-03-2019 SW⁶². Den infördes i oktober 2020 och är den standard som alla certifikatsinnehavare (hädanefter skogsbolag) ska följa.⁶³

Såväl den svenska som internationella FSC-standarderna är bundna till att visa hänsyn till – och respektera – urfolks rättigheter. Detta beskrivs grundligt i princip 3 i den internationella FSC-standarderna. Där står det att "Certifikatsinnehavaren ska identifiera och upprätthålla urfolks lagliga och hävdvunna rättigheter att äga, nyttja och förvalta landområden, besittningar och tillgångar som påverkas av brukandet".⁶⁴ Detta ska efterlevas framförallt genom en så kallad samplaneringsprocess.⁶⁵ Tidigare kallades det för samråd, innan FSC:s skogsbruksstandard uppdaterades år 2020.

4.2 Samplaneringsprocessen i den svenska FSC-standarderna

Nedan följer ett sammandrag av de viktigaste delarna i princip 3 och samplaneringsprocessen som är indelat i innan, under och efter samplaneringsprocessen hämtad från den svenska FSC-standarderna.⁶⁶

Det är viktigt att påpeka att det är skogsbolaget som är den FSC-certifierade parten och är därmed den part som har ansvar att se till att alla delar i FSC-standarderna och samplaneringen efterlevs.

De åtgärder som omfattas av processen är:

- förnygringsavverkning,
- kontinuitetsskogsbruk i områden ovan naturvårdsgränsen
- markberedningsmetod,
- val av trädslag
- bränning
- användning av främmande trädslag
- gödsling
- anläggning av vägar

Innan samplaneringen

Skogsbolaget ska gemensamt med samebyn bestämma tidpunkt för ett första samplaneringsmöte. Ingen part kan på eget initiativ kräva att samplaneringen ska ske en viss tid.⁶⁷

Material som rör det som ska samplaneras ska skickas till samebyn minst sex veckor innan mötet. Materialet ska omfatta:

- skötselåtgärder (avverkning, markberedning, val av trädslag, gödsling, byggande av skogsbilväg med mera)
- planerad hänsyn till renskötseln för varje avverkning
- val av metod för återväxtåtgärder och tidpunkt
- en översikt som ska redovisa skogsbolagets avverkningsplaner på 5-7 års sikt.

Det som åligger samebyn är att samebyns representanter ska ha mandat att samplanera inom hela samebyns område, och vara inläst på materialet som skogsbolaget skickat ut innan mötet.

Under samplaneringen

Vid det första samplaneringsmötet redogör samebyn för hur de nyttjar marken och hur renarna rör sig i landskapet. Det görs för att skogsbolagen ska kunna ta bättre hänsyn till renskötseln framöver och bygga upp den interna kunskapen om renskötseln inom skogsbolagets organisation.

Sedan fortlöper samplaneringen med att parterna går igenom de föreslagna skötselåtgärderna, som avverkning med efterföljande förnygringsmetoder (markberedning och val av trädslag efter avverkning), bränning, gödsling och vägdragningsplan.

Vad som är en skillnad idag jämfört med samråd enligt tidigare FSC-standard, är att om samebyn anser att en föreslagen skötselåtgärd (oftast en avverkning) hotar möjligheterna att bedriva renskötsel, kan samebyn välja att inte ge sitt samtycke, alltså inte säga ja. I den svenska FSC standardens riktlinjer står det att "Detta kan ske när företrädarna för samebyn anser att den samiska renskötseln lagliga och hävdvunna rättigheter är hotade på ett sätt som omöjliggör renskötsel efter genomförd samplaneringsprocess."⁶⁸ Ges inte samtycke anges tre möjliga tillvägagångssätt eller alternativ som parterna - skogsbolaget och samebyn - kan välja.

Det första är att parterna **är överens** om att skötselåtgärden inte genomförs under aktuell samplaneringsperiod (5-7 år), men har gemensamt identifierat och beslutat att genomföra positiva åtgärder som på sikt leder till förbättringar av betesförhållandena i området. Det kan till exempel handla om att glesa ut unga skogar (röja) och gallra för att släppa in mer ljus med anpassning till renskötseln för att gynna och främja marklav. Företrädarna för samebyn har i detta fall lämnat sitt samtycke för att åtgärden genomförs under nästa samplaneringsperiod, tidigast om fem år.

Det andra tillvägagångssättet är att parterna **är överens** om att alla möjligheter till anpassning från båda parter är beaktade och att renskötseln påverkas i sådan omfattning att

skötselåtgärden inte kan genomföras under aktuell samplaneringsperiod. Skogsbolaget avstår från att utföra åtgärden på det specifika objektet och åtgärden tas upp till ny samplanering tidigast om fem år. Vid nästa samplanering av åtgärden beaktas rådande förhållanden samt positiva anpassningar eller åtgärder som utförts under överhållningsperioden.

Det tredje alternativet är att parterna **inte är överens** om att skötselåtgärden omöjliggör renskötseln och/eller att alla möjligheter till anpassning från båda parter är beaktade. Skogsbolaget eller företrädarna för samebyn kan då begära processtöd för att hitta en lösning. Om parterna fortfarande inte är överens efter processtödet, kan prövning av en granskningskommitté begäras. Parterna kan också välja att gå direkt till granskningskommittén. Begäran om processtöd och prövning av granskningskommittén görs till FSC Sverige. Granskningskommittén prövar om alla steg i samplaneringsprocessen har genomförts. För att granskningskommittén ska ta vid förutsätts att alla positiva åtgärder som skulle kunna möjliggöra att den föreslagna skötselåtgärden kan genomföras har beaktats, och att företrädarna för samebyn tillhandahåller en redogörelse om hur skötselåtgärden omöjliggör renskötsel inom samebyn.

Kort sammanfattat innebär ovanstående att skogsbolagen kan ta till olika positiva åtgärder för att främja och förbättra mark- och hänglavstillväxt i skogarna. De kan till exempel glesa ut och gallra skogar för att släppa in ljus för att främja framväxten av marklav, men också gynna en mer blandad skog med olikåldrigt bestånd och då främja hänglav, skjuta upp avverkningar och använda sig av hyggesfria metoder. Dessa åtgärder ska genomföras med anpassning till renskötseln. Samlat ses genomförandet av positiva åtgärder som viktiga verktyg för att renskötsel och skogsbruk ska kunna bedrivas.

Efter samplaneringen

Efter samplanering ska protokoll signeras så att det finns bevis på överenskommelserna, både kopplat till de enskilda avverkningarna med efterföljande återväxtåtgärder som markberedning eller plantering, men också alla övriga överenskommelser. Det kan till exempel handla om åtgärder eller anpassningar som ska göras för att främja renskötseln.

Vid nästföljande samplanering, ungefär ett år senare

Vid efterföljande samplaneringsmöte ska skogsbolaget redogöra för de genomförda åtgärder och anpassningar som parterna kom överens om året innan, så att samebyn ser att skogsbolaget genomfört de saker man kom överens om. Om inga åtgärder eller anpassningar skett enligt överenskommelserna ska skogsbolaget redovisa varför de inte genomförts.

5. FPIC och dess begrepp

I FSC-standardens ordlista definieras FPIC som följande:

“På förhand givet, fritt och upplyst samtycke (Free, Prior, and Informed Consent, FPIC): Ett rättsligt villkor genom vilket en person eller en grupp kan sägas ha gett sitt samtycke till en åtgärd innan den påbörjas. Detta bygger på att personen eller gruppen är medveten om och förstår fakta, följder och framtida konsekvenser av åtgärden och har tillgång till alla relevanta uppgifter vid den tidpunkt då samtycket ges. I på förhand givet, fritt och upplyst samtycke ingår rätten att bevilja, ändra, vägra eller dra tillbaka godkännandet.”⁶⁹

Samplaneringsprocessen ska vara grundad i principen om Fritt, På förhand och Informerat Samtycke (FPIC). Principen har införts i FSC:s principer och kriterier och avser enligt svensk FSC standard att “skydda urfolkens lagliga och hävdvunna rättigheter och förhindra ytterligare förstöring av förutsättningarna för deras liv, kulturer och försörjning”⁷⁰. Det har tagits fram riktlinjer för hur principen om FPIC ska implementeras i nationella skogsbruksstandarder.⁷¹

FPIC är en norm, eller princip, som syftar till att skydda urfolks rättigheter enligt urfolksrätt och internationella överenskommelser⁷². Principen återfinns tydligast i FN:s deklaration om urfolks rättigheter (UNDRIP).⁷³ UNDRIP är en soft law-text och inte juridiskt bindande, men den uppger minimistandarder för anslutningsstater vad gäller urfolksrättigheter. FPIC har även integrerats som en

tolkningsprincip för att förstärka skyddet av urfolks rättigheter i följande konventioner:

- ICCPR (Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, artikel 27)⁷⁴:
 - › Skyddar minoriteters rättigheter, inklusive urfolks rätt att utöva sin kultur. FN:s kommitté för mänskliga rättigheter har hänvisat till FPIC i avgöranden där urfolks kulturellt betydelsefulla markanvändning hotas, exempelvis vid exploatering av naturresurser.
- ICESCR (Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, artikel 15)⁷⁵:
 - › Garanterar skydd för kulturella rättigheter. FN:s kommitté för ICESCR har tolkat FPIC som ett krav vid beslut som riskerar att påverka urfolks traditionella kunskap, kulturarv eller resurser.
- ICERD (Internationella konventionen om avskaffande av rasdiskriminering)⁷⁶:
 - › FPIC kopplas till staters skyldighet att säkerställa urfolks rätt till inflytande och att beslut som påverkar deras marker och rättigheter inte tas utan deras samtycke. FN:s kommitté mot rasdiskriminering har i vissa fall krävt FPIC för storskaliga projekt som kan påverka urfolk.

FPIC som begrepp kommer ur dekoloniseringsrörelsen och rätten till självbestämmande. Vid kolonisering av urfolks marker tog staterna urfolkens land, erkännanden, rättigheter och respekt med tvång. FPIC syftar till att ge tillbaka makten till urfolken och ge dem möjligheten till självbestämmande över deras angelägenheter, marker och resurser. FPIC syftar också till att urfolk får återskapa och upprätthålla sin kulturella stolthet, integritet och självkänsla.⁷⁷⁻⁷⁸ En annan viktig aspekt är att FPIC kommer ur ambitionen att minimera

och ta bort den strukturella rasism som finns mot urfolk generellt.⁷⁹ Slutligen syftar FPIC till att utjämna den maktobalans som finns mellan urfolk och stater, med målet att främja partnerskap och respekt för varandra.⁸⁰

I praktiken betyder principen att urfolket i fråga ska ha rätt att ge – eller inte ge – samtycke till en verksamhet som påverkar dem, till exempel en gruva, vindkraftspark eller skogsavverkningar. Beslutet att ge eller inte ge samtycke ska sökas på förhand och vara välinformerat samtidigt som urfolket får fatta beslut om samtycke utan hot eller tvång.^{81, 82} FPIC omfattar därmed rätten att bli konsulterad, rätten att vara delaktig och erkänner rätten till land, vatten och resurser. Om någon del av dessa delar saknas kan ett Fritt, På förhand, och Informerat Samtycke inte nås.⁸³ Principen fungerar som ett skydd mot godtyckliga ingripanden i urfolks marker och rättigheter, särskilt vid beslut som kan få betydande kulturella, ekonomiska eller miljömässiga konsekvenser.

En FPIC-process ser annorlunda ut från fall till fall, men det grundläggande är att det ska vara en process. Det är således inget engångsmöte, som ett samråd enligt den gamla FSC-standarderna ofta kunde vara. I ett samråd⁸⁴ behöver exploatören inte beakta urfolkets synpunkter och behov på samma sätt som i en FPIC-process. FPIC-processen involverar urfolken från projektets början, genomförande och vid en uppföljning av projektet eller exploateringen med tillhörande övervakningsmekanismer. Effektivt deltagande enligt folkrätten och FPIC är mer än bara informationsutbyte mellan parterna. Att vara delaktig under hela processen innebär att exploatören har en skyldighet att lyssna och beakta urfolkens synpunkter. Det i sin tur ger urfolken möjlighet att ha en reell påverkan på de planerade åtgärderna eller exploateringen.⁸⁵

5.1 Free (fritt)

Begreppet fritt innebär att samtycke till en åtgärd är given av urfolket i fråga utan tvång, hot eller manipulering. Urfolket ska ha valmöjligheten att fritt ge eller inte ge samtycke. Det betyder att FPIC-processen ska utformas utifrån urfolkens behov och önskemål – också det fritt från tvång, förväntningar eller tidspress. Det är även viktigt att urfolket känner att de har möjlighet att säga nej till aktiviteten eller projektet om de så önskar utan att känna sig tvingade till att godkänna något mot deras vilja.^{86, 87}

På ett övergripande plan innebär begreppet fritt även att processen styrs av urfolket i egenskap av rättighetsinnehavare. Urfolket har således möjlighet att självständigt bestämma olika aspekter i processen, exempelvis tidsfrister. All information ska delas på ett transparent och objektivt sätt och presenteras på ett sätt som bestäms av urfolket. Det gäller även möten och beslutsfattande, som ska ske på platser och språk som urfolket beslutar om. De har även att välja vem som företräder dem i en FPIC-process.⁸⁸

Det är viktigt att till exempel ett skogsbolags personal har både kunskap och resurser för att möta det som krävs av skogsbolaget i en FPIC-process med ett urfolk. Om man

tillsätter en arbetsgrupp som både har kunskaper och resurser för att möta det som FPIC kräver av dem, så är sannolikheten mycket större att man får en bra process. Skogsbolagen kan även behöva identifiera vilka resurser samebyarna behöver för att kunna ingå i en process.⁸⁹

Inom samplanering finns det något som kallas spelregler, det är någonting som bör förhandlas tidigt i processen och syftar till att ge båda parterna en ram för FPIC-processen i FSC. Spelreglerna kan hjälpa till att föra processen framåt och kan innehålla förväntningar på engagemang och omfattning, information om hur dispyter hanteras och hur FPIC-processen läggs upp rent tidsmässigt och praktiskt.⁹⁰

5.2 Prior (på förhand)

Begreppet på förhand innebär att samtycke ska sökas i god tid, innan påbörjandet av en aktivitet och i tidiga skeden av planeringsarbetet.

I begreppet på förhand åsyftas även att urfolken ska få den tid som krävs för att förstå och bearbeta informationen om de planerade åtgärderna, och det är urfolket själva som avgör hur mycket tid som kommer att behövas utifrån deras förutsättningar och tillvägagångssätt att fatta beslut. Det kan inte understrykas nog att urfolket själva måste få processa och bearbeta informationen på det sätt de själva önskar med den tid som krävs för att deras egna interna beslutssystem ska få råda.^{91, 92}

Redan innan parterna kliver in i förhandlingarna är det viktigt att samebyarna får uttrycka – och att skogsbolagen förstår – vilka åtgärder som påverkar samebyn och deras rättigheter. Det sätter då också ramarna för FPIC-processen.⁹³

5.3 Informed (informerat)

Begreppet informerat hänvisar till vilken information som ska ges och tas fram innan – men också under – processen för att söka samtycke och hur engagemanget i processen tas i uttryck.

Förutom att informationen ska delas i ett tidigt skede, ska informationen vara tillgänglig, tydlig, konsekvent, precis och transparent. Informationen ska delas av och med personal med kulturkompetens och på ett sätt som urfolket själva känner sig bekväm med. Informationen och delningen av den syftar till att skapa en förståelse och kapacitet hos urfolket som gör att de på ett djupare plan förstår alla aspekter av aktiviteten. Informationen som delas ska vara objektiv och redogöra för både positiva och negativa aspekter samt konsekvenser av själva exploateringen. Urfolket ska även informeras om att de har rätt att ge eller inte ge samtycke till den föreslagna aktiviteten.⁹⁴⁻⁹⁵

Informationen ska innehålla en bedömning av ekonomiska, sociala, kulturella och miljömässiga analyser och effekter, samt potentiella risker och möjligheter. Informationen ska också vara fullständig kopplat till storlek, tid, omfattning, syfte och områden för varje aktivitet eller exploatering.⁹⁶

Annan viktig information är participatory mapping, impact assessment och participatory monitoring. Skogsbolagen ska ge samebyarna de resurser de behöver för att arbeta fram en participatory mapping, vilket innebär att de geografiska underlag som tas fram ska utformas i nära samarbete med urfolken baserat på deras villkor och perspektiv. Det material som skapas genom processen är urfolkens egendom och något de har full kontroll över. Samebyarnas renbruksplaner är ett exempel på participatory mapping, men allt som samebyn anser är viktigt finns med och kan beröra allt från betesområden till flyttleder till heliga platser, jojkar och berättelser. Genom participatory mapping så kan parterna dela information, och bygga förtroende för varandra.⁹⁷

Även framtagandet av en impact assessment är en process som bygger på delaktighet. Det innebär att urfolken själva tolkar och framför hur deras kultur påverkas av resultaten i bedömningen. En viktig del av detta arbete är att inkludera en analys av kumulativa effekter, men också en konsekvensanalys över direkta och indirekta effekter. Både FPIC och FSC lyfter vikten av konsekvensanalyser och kumulativa effekter, då det kan påverka samtycket.⁹⁸

Baserat på vad parterna kommit överens om i spelreglerna delas sedan information, på ett sätt som innebär att processen utvecklas, förbättras och ändras i takt med att parterna lär av både goda och mindre goda exempel. Målet med detta tillvägagångssätt är att öka både kunskapen och förståelsen för konsekvenserna av skogsbruksåtgärderna för bägge parter och därmed kunna justera avverkningsplaner därefter. Samebyn ska kunna se förändringarna som skogsbolaget har gjort avseende avverkningsplaner och annat som hör till, och därefter avgöra ifall de vill fortsätta FPIC-processen.⁹⁹ Denna del i processen kallas för participatory monitoring. Där kan parterna även följa upp överenskommelser som fattats under processen och skapa förbättringar över tid där det är nödvändigt.¹⁰⁰

5.4 Consent (samtycke)

Begreppet samtycke hänvisar till det kollektiva beslutet fattat av urfolket, vilket ska nås genom urfolkets egna traditionella sätt att fatta beslut. Samtycke måste alltså först sökas av de som planerar en aktivitet eller en exploatering på urfolksmarker och därefter antingen ges eller nekas av urfolket i fråga.¹⁰¹ Urfolket fattar beslutet kollektivt genom konsensus eller majoritet i enlighet med deras vanor och traditioner. Det är ett uttryck för deras rätt till självbestämmande, resurser, land och områden och kultur.¹⁰²

Samtycke är ett fritt beslut som kan vara "ja", "nej" eller "ja med villkor", vilket innebär en möjlighet att omvärdera samtycket om aktiviteten ändras eller om ny information tillkommer. Samtycke kan också ges eller inte ges under olika faser och tidsperioder. Samtycke kan alltså tillfrågas och ges eller inte ges under flera steg i processen, inte bara en gång. För att nå samtycke måste projektören engagera sig i meningsfulla konsultationer och möten med goda intentioner.^{103, 104, 105}

Samebyn har rätt att ge samtycke eller att inte ge samtycke till hela eller delar av de föreslagna skogsbruksåtgärderna. Samebyn har också rätt att dra tillbaka sitt samtycke till hela eller delar av förslaget. Skogsbolagen ska säkerställa att överenskommelser genomförs, och vara medveten om att berörd rättighetsinnehavare när som helst kan dra tillbaka sitt samtycke om ny information tillkommer eller om situationen förändras.¹⁰⁶

FPIC är inte att likställa med en vetorätt, utan syftet med FPIC är att nå samförstånd. Det är därmed inte bara själva samtycket som är viktigt utan också själva processen för att nå fram till ett samtycke. Kravet på att nå samtycke hänger också ihop med intrångets storlek och därmed påverkan på urfolket, där ett större intrång ställer högre krav på att nå samtycke.¹⁰⁷

6. Enkät: samplanering ur samebyarnas perspektiv

Under december 2024 kontaktades 16 samebyar, som har varit i kontakt med Renskog tidigare, över telefon av Renskog för att besvara en enkät om hur de upplever samplaneringsprocessen. Fördelningen var tolv stycken fjällsamebyar där fyra återfinns i Jämtland, fyra i Västerbotten och fyra i Norrbotten. Sedan kontaktades fyra skogssamebyar, alla hemmahörande i Norrbotten.

Enkäten innehöll frågor med färdiga svarsalternativ, som ja och nej, följt av en möjlighet att utveckla svaren, vilket gjordes på samebyarnas initiativ där de ansåg att det behövdes.

Det varierar stort mellan renskötarnas erfarenhet av samråd och samplanering. Den person i underlaget som har gjort det minst har ett års erfarenhet, medan den som har störst erfarenhet har gjort det i 50 år. Medelvärde av renskötarnas erfarenhet är 14 år. Alla utom två renskötare har samplanerat eller samrått under både den nuvarande FSC-standard och

den gamla, samtidigt som alla utom två renskötare har gjort det med fler än ett skogsbolag.

Skillnad mellan samplanering och samråd?

50 procent av renskötarna som deltog i enkäten uppger att de inte upplever någon skillnad mellan att samplanera med den nya FSC-standard jämfört med att samråda enligt den förra standarden.

37,5 procent anser att det märks en skillnad medan 12,5 procent inte har någon åsikt då de bara har samplanerat under den nuvarande standarden.

När de besvarar frågan "Vad är skillnaden?" så är svaren ganska sammanhållna kring att det finns fler verktyg att arbeta med nu. Exempel på dessa verktyg är samplanering, se¹⁰⁸, ett tydligt fokus på utglesning och gallring med anpassning till renskötseln och att samplaneringen ska ses i ett landskapsperspektiv. Även om det i teorin ska vara en stor skillnad mellan den tidigare och den nuvarande FSC-standard så är det dock ingen stor skillnad som märks i realiteten enligt renskötarna.

Renskötare från två samebyar, en i Västerbotten och en i Norrbotten säger i enkäten att:

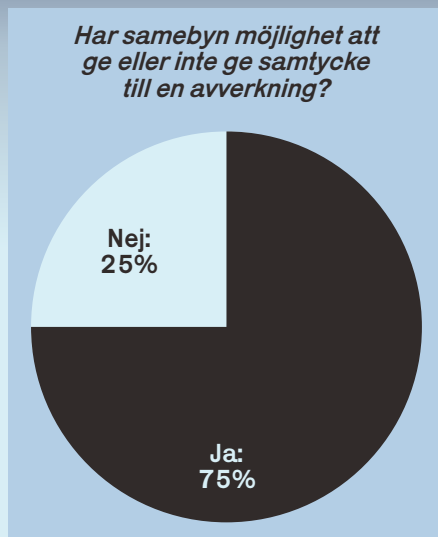
"Det har blivit bättre för att samebyn själv har blivit bättre."

"Tidigare så fanns två alternativ, ja eller nej. Nu kan man diskutera på ett annat sätt. Mer verktyg att arbeta med nu."

Figur 3. Renskötarnas upplevelse om det finns en variation mellan skogsbolagen i hur man samplanerar. Endast svar från renskötare som samplanerar med mer än ett skogsbolag är med i detta resultat, 14 av 16 stycken.

Figur 4. Renskötarnas upplevelse om de har möjlighet att ge eller inte ge samtycke till en avverkning.

Samtliga av de renskötare (14 av 16) som samplanerar med fler än ett skogsbolag anser att det är en variation mellan skogsbolagen i hur man samplanerar (fig. 3).

Många av renskötarna uppger att det till stor del är personberoende, mer än att det härrör från vilket skogsbolag man samplanerar med. Detsamma gäller enligt uppgifterna från renskötarna om vilken hänsyn och kunskap man har om renskötsel, att det är mer beroende på person än vilket skogsbolag man samplanerar med.

Att ge eller inte ge samtycke och respekten av ett nej

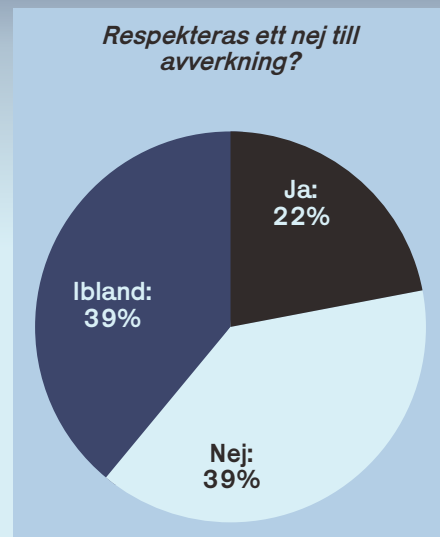
I enkäten ställdes två frågor som rör samtycke och huruvida samtycket respekterades eller inte. På frågan om renskötarna upplever att de har möjlighet att ge eller inte ge samtycke till en avverkning uppger 75 procent av renskötarna att de har möjlighet till det. 25 procent anger att de inte har möjlighet att ge eller inte ge samtycke, alltså att det inte känns som om det är ett fritt val. (fig. 4).

På följdfrågan om renskötarens nej till avverkning respekteras varierar svaret betydligt mer. Där uppger 22 procent att deras nej till avverkning respekteras. Medan 39 procent vardera uppger att deras nej inte respekteras eller bara respekteras ibland av skogsbolagen (fig. 5).

Så här har två av renskötarna kompletterat sina svar på frågan:

“Att komma hem från ett samråd och känna sig som en förlorare... Det ska krånglas och hittas vägar för att det ska huggas om det så handlar om

Figur 5. Renskötarnas upplevelse om ett nej till avverkning respekteras eller inte.

en pinne, man är ganska maktlös i slutändan. Enda gången det går att stoppa är när det tar stopp på grund av naturskydd.”

“Det är någon form av tjatsex som skogsbolagen håller på med. Det respekteras inte att man säger nej... Alla skogar kommer ju igen, menar de.”

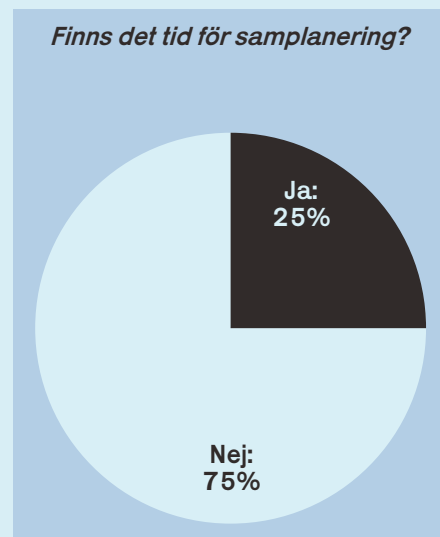
Material och tid för en samplanering

På frågan om renskötarna anser att de har tillräckligt med tid att avsätta för samplanering svarar 75 procent att det inte finns tillräcklig tid till att samplanera, medan 25 procent uppger att det finns tillräckligt med tid (fig. 6).

Även här utvecklar vissa renskötare sina svar:

“Samebyn har annat att göra men bolagen tror att det bara är bolagen de ska ha att göra med.”

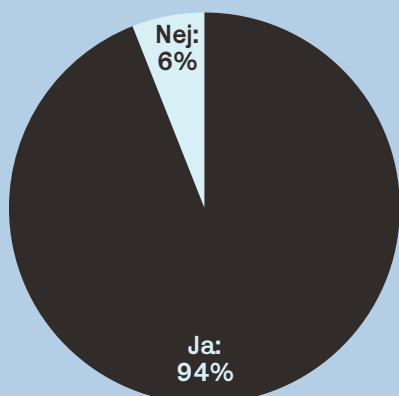
“Jag tror att det skulle finnas tillräckligt med tid om man kunde prioritera, men man skjuter på det för att det tar massa energi och det är vidrigt att hålla på med detta och alla tycker likadant. Frågan är om man vill ge den tiden. Vad blir det, vad investerar vi vår tid i?”

Figur 6. Renskötarnas upplevelse om det finns tid för samplanering eller inte.

Får samebyn den informationen den vill ha inför samplaneringen?

Figur 7. Renskötarnas upplevelse om de får den information de vill ha från skogsbolagen inför en samplanering.

94 procent av renskötarna svarar att de får tillräcklig information inför en samplanering. Sex procent svarar att de inte får tillräckligt med information (fig. 7).

Även om renskötarna uppger att de får nog med information så känner vissa att informationen hade kunnat vara bättre och att samplanering.se, som skogsbolagen vill använda sig av, har vissa brister.

“Samplanering.se är inte bra, den är så basic.”

“Ja och nej, det mesta ligger på samplanering.se men det kan tillkomma massa info under samplaneringen som de inte har lagt fram.”

Kunskap och hänsyn

Renskötarna blev vidare tillfrågade om de anser att skogsbolagen har den kunskap som krävs om renskötseln. 88

Har skogsbolagen den kunskap som krävs om renskötsel?

Både och: 6%

Ja: 6%

Nej: 88%

Figur 8. Renskötarnas upplevelse om de anser att skogsbolagen har den kunskap som krävs om renskötsel.

procent av renskötarna uppger att de anser att skogsbruket inte har den kunskap som krävs om renskötsel medan lika

stora andelar, 6 procent vardera, anser att skogsbolagen har den kunskap som krävs respektive att kunskapen både finns och inte (fig. 8).

En renskötare som uppger att skogsbolagen har nog med kunskap säger:

“Tror att kunskap finns men att viljan inte finns. Det handlar om hur man använder kunskapen.”

Alla tillfrågade renskötare anser att den hänsyn som skogsbruket tar till renskötsel är för liten. Ingen renskötare anser att den hänsyn skogsbruket tar i dag är tillräcklig för renskötseln (fig. 9).

Två renskötare kompletterar sina svar med följande:

“De hade kunnat göra så mycket mer, men man gör det ej. De har inte gjort något under så lång tid, och även om de gör bra saker nu så har man ett bagage att hantera, vi har ett längre tidsintervall bakåt där man inte gjort något.”

“Det finns en ökad vilja att försöka ta mer hänsyn, men det händer inte. Det finns en underhållsskuld som ska betalas, så det borde gå lite fortare.”

87 procent av renskötarna uppger att förslagen på hänsyn till renskötsel kommer från samebyarnas sida, inte från skogsbolaget. 13 procent anger att förslagen på hänsynen kommer från båda parter. Ingen anser att det är skogsbolaget som kommer med förslag på hänsyn till renskötsel (fig. 10).

Tar skogsbolagen hänsyn till renskötseln?

Nej: 100%

Figur 9. Renskötarnas upplevelse av skogsbolagens hänsyn till renskötsel.

Vem kommer med förslag på hänsyn till renskötseln?

Skogsbolag: 13%

Samebyn: 87%

Figur 10. Renskötarnas upplevelse om vilken part som kommer med förslag på hänsyn till renskötseln.

Kortare handläggning i kombination med potentiellt fler samordningsprocesser

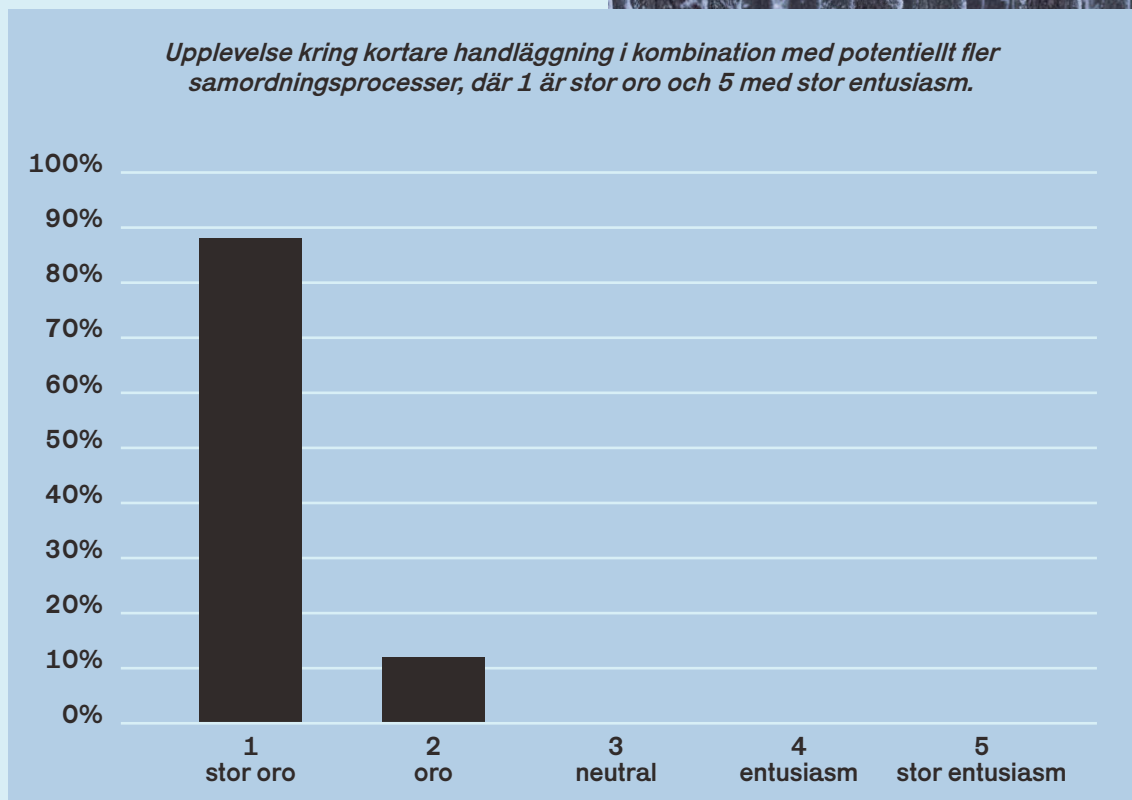
Desto mer betesland som fragmenteras, desto mindre tid har samebyarna att bevaka, delta och svara på frågor som rör exploateringar.

Tillståndsprocesser, som för gruvor, har tidigare tagit lång tid. Men nuvarande regering har valt att effektivisera och förkorta just den processen, vilket adderar press på samebyarna.¹⁰⁹ På frågan kring hur renskötarna ser på utvecklingen, med potentiellt allt fler exploateringsprocesser i kombination med kortare, effektivare, handläggningstid, ser majoriteten av renskötarna på detta med stor oro (fig. 11).

En renskötare säger:

“Om man inte kommer fram idag så kan det inte blir lättare med kortare tid”.

Planterade trädbestånd inom Ohredahke samebys renskötselområde.
© Christian Åslund / Greenpeace

Figur 11. Renskötarnas upplevelse kring kortare handläggning i kombination med potentiellt fler samordningsprocesser, där 1 är stor oro och 5 med stor entusiasm

7. Fallstudierna: FPIC på pappret, men inte i verkligheten

För att beskriva hur en samplaneringsprocess kan se ut i verkligheten, lyfts i detta kapitel två fall där Renskog har varit delaktig som rådgivare åt två olika samebyar i deras respektive samplanering med två olika FSC-certifierade skogsbolag.

Båda samplaneringsprocesserna ägde rum under 2023–2024 mellan:

- Ohredahke sameby och SCA
- Vilhelmina Södra sameby och Holmen

Båda samebyarna hade kontaktat Renskog och önskade stöd i samplaneringen med SCA respektive Holmen. Gemensamt för båda samebyarna var att de kände att de hade svårt att nå gehör för sina målsättningar med samplaneringen. Källan för det som redogörs är Renskog. Det som lyfts som brister kopplat till samplaneringen är identifierade av Renskog. Redogörelsen för de två olika fallen utgår från de fyra kriterierna i FPIC; Fritt, På förhand och Informerat Samtycke.

“Fritt” i samplaneringen

Enligt de resultat som framkommit från enkätundersökningen så respekteras inte alltid en samebys nej till avverkning (se figur 5). Skogsbolagen kan i dessa situationer istället pressa samebyarna till samtycke på ett sätt som gör att det inte kan anses ha getts under premisser för “fritt”. Ett exempel på detta är samplaneringen mellan Ohredahke sameby och SCA. Trots att Ohredahke sameby hade givit samtycke till tre fjärdedelar av de avverkningar som var uppe för samplanering, insisterade SCA på att få samtycke till även resten av avverkningarna som samebyn inte givit samtycke till. Det första samplaneringsmötet mellan Ohredahke och SCA, där Renskog deltog, fokuserade därmed endast på de avverkningar som samebyn inte samtyckt till på förhand med syfte att få samtycke även till dessa

avverkningar. Anledningen till att samebyn inte ville ge sitt samtycke till att avverka de skogarna var på grund av att de låg inom viktiga betesområden för samebyn. Det hela kulminerade i att samtycke gavs för några av dessa avverkningar, medan andra sköts upp några år framåt. Vissa av skogarna som inte gavs samtycke beslutades det att genomföras en fältsyn på som en del av samplaneringen, när samsyn inte uppkommit på sittande möte, och några av avverkningarna genomfördes sedan med hyggesfria metoder. Viktigt i detta sammanhang är att SCA valde att endast diskutera de skogar som samebyn nekat snarare än att nöja sig med den stora areal samebyn redan givit samtycke till.

Vilhelmina Södra sameby, som samplanerade med Holmen, hade en annan process där de till skillnad från samplaneringen med SCA gick igenom samtliga skogar som Holmen ville avverka. Men även för Vilhelmina Södra sameby så var det svårt att få gehör och respekt för de skogar där de inte ville ge samtycke till avverkning. I tillägg så resonerade Holmen enligt uppgifter från Renskog som deltagit i samplaneringen, som så att om de inte fick avverka skog i ett område, så var samebyn tvungen att peka ut andra skogar som de fick avverka som kompensation i ett annat område. Att uppfylla skogsbolagets planerade avverkningsvolym är inte samebyns ansvar. Att hävda det försätter samebyn i en situation där villkoren för att ge samtycke inte längre kan anses vara “fritt”.

Vidare kan parterna, som tidigare beskrivits, tidigt förhandla fram en överenskommelse som beskriver hur deltagandet i samplaneringsprocessen ser ut. I samplaneringen kallas detta för spelregler. Det är inget krav i FSC-standard, utan bara en vägledning. Både Holmen och SCA plockade fram

spelregler som de presenterade för samebyarna under årets första samplaneringsmöte. Samebyarna upplevde enligt uppgifter att deras möjligheter att ha inflytande över vad som stod i spelreglerna var väldigt liten, särskilt gällande SCA.

Skogsbolagens respektive spelregler såg olika ut. De spelregler som SCA presenterade avspeglar den ojämlika maktbalans som finns mellan samebyn och skogsbolaget då SCA:s spelregler inleddes med att de presenterade sina mål med samplaneringsprocessen: "att möjliggöra samexistens i landskapet, och inom ramen för skötselstrategier och avverkningsberäkningar minimera påverkan på renskötseln¹¹⁰". Ingenstans i FSC-standardens går det att finna stöd för det som SCA uttrycker i spelreglerna, att samexistens ska möjliggöras inom ramen för bolagets avverkningsberäkningar och skötselstrategier. Vidare avslutade SCA sina spelregler med att skriva "Om inte annat överenskommit kommer de delar av samplaneringsunderlaget som inte prioriterats/hanterats inom överenskommen samplaneringstid att genomföras. Om detta inträffar skickar SCA meddelande om det". Detta innebär alltså att om samebyarna inte har kunnat prioritera samplanering med SCA, kommer SCA att genomföra sina avverkningar oavsett samebyns deltagande. SCA har alltså i sina spelregler formuleringar som strider mot vad som står i FSC-standardens, och själva syftet med samplaneringen. Detta då SCA, enligt samplaneringen inte kan påbörja en avverkning utan att samebyn givits möjlighet att ge samtycke.

"På förhand" i samplaneringen

Något som är genomgående för båda samebyarna i deras respektive samplaneringsprocesser är att processen är tidsbestämd från bolagets sida på ett sätt som strider mot FPIC, som är tydlig med att samplaneringsprocessen inte ska vara tidsbunden och ta hänsyn till urfolkets förutsättningar och interna processer för att fatta beslut.

Exempelvis sätter skogsbolagen press på samebyarna att samplaneringen ska bli klar så fort som möjligt eller att återkoppling måste ges inom en viss tidsram för att hänsyn till den ska tas. Holmen lämnade exempelvis in en samplaneringsprocess med Vilhelmina Södra sameby till FSCs granskningskommitté,¹¹¹ med motiveringen att processen tog för lång tid för Holmen då de inte fick igenom de arealer med avverkningar som de önskade under det tidspan som Holmen ansåg rimligt i samplaneringen. SCA har vid upprepade tillfällen skickat mejl till samebyar (inte bara till Ohredahke sameby) med beskedet att om inget svar inkommit inom två veckor, så kommer SCA fortsätta med den planerade avverkningen.

Det är viktigt att komma ihåg att samebyar har begränsat med tid att lägga på samplaneringen, vilket också framkommer i enkäten (se figur 6 ovan). Den tiden de båda samebyarna enligt egna uppgifter faktiskt lade ned innan och under samplaneringen bekostades dessutom av dem själva, utan ekonomisk kompensation från Holmen eller SCA trots att det uppmuntras enligt FPIC. Samebyarna arbetar med renskötsel, och tar av sin egen tid för att möta skogsbolagens behov inom ramen för samplanering.

"Informerat" i samplaneringen

För att kunna fatta bra beslut, måste samebyn få den information de önskar. Det material som samebyn får inför samplaneringen ska bland annat innehålla föreslagen hänsyn till renskötsel och tidpunkt för avverkning. Men varken den redovisade hänsynen till renskötsel eller tidpunkt för avverkning har funnits med i materialet vid någon av de två samplaneringarna. Det är mycket allvarligt och båda samebyarna har påtalat detta i en avvikelseanmälan till respektive skogsbolag, men ingen förändring hos skogsbolagen har ännu skett. Även när samebyarna begär ytterligare information, om skogstyp eller struktur, är det enligt dem väldigt svårt att få den på förhand.

Både SCA och Holmen har samlat sitt material i en GIS-portal som kallas samplanering.se. Denna portal och sätt att dela information på har från början ensidigt plockats fram från skogsbolagens sida, alltså har den skapats och utformats utan inblandning eller representation från samebyarna. Portalen är ett grovhugget program där skogsbolagen själva väljer vilken information de ska presentera och på vilket sätt. Specifik information om bestånd finns inte att tillgå i samplanering.se och under möten måste skogsbolagen själva sitta i sitt eget GIS-system för att besvara de frågor som samebyn har om en specifik avverkning. Det ska dock nämnas att portalen på senare tid har förbättrats fortlöpande efter input från både skogsbolagen och samebyarna, vilket är positivt.

"Det brukar fattas information, till exempel om beståndsdata [i samplanering.se], men det finns i deras egna system"¹¹²

En mycket viktig sak, som speglar antingen brist på kompetens inom samplaneringens genomförande eller brist på respekt för samebyarnas verksamhet, är att innan själva samplaneringen börjar så ska samebyn redovisa hur de bedriver renskötsel. Antingen muntligen, genom papperskartor eller digitalt. Detta för att skogsbolaget ska kunna lägga in denna information i sitt GIS-system och därmed kunna ta bättre hänsyn till renskötseln i framtiden. Som en vidareutveckling av detta står det i FSC-standardens att "skogsbolagen ska stämma av alla skötselåtgärder som föreslås för samplanering mot samebyarnas beskrivning av hur de betar och nyttjar området".¹¹³ Ingen sameby har enligt uppgifter till Renskog begärts lämna denna redogörelse på inrådan av skogsbolagen. När samebyarna själva har lämnat sådana redogörelser på inrådan av Renskog, har varken SCA eller Holmen tagit anteckningar om detta. Det är skogsbolagen som är FSC-certifierade och har det yttersta

ansvaret att se till att kraven i FSC-standarder följs. Både SCA och Holmen hävdade även under samplaneringsmöten där Renskog deltog att de vill ha så kallade shapefiler¹⁴ som de kan lägga in i sina system, trots att det ska räcka med en muntlig beskrivning.

Samplaneringen ska även genomföras med utgångspunkt i samebyns landskapsperspektiv. Skogsbolaget behöver därför tillämpa ett landskapsperspektiv vid planeringen, eftersom renskötsel bedrivs och ska förstås ur detta helhetsperspektiv. Men samplaneringen genomförs snarare på objektnivå enligt både renskötarna och Renskog, alltså tittar skogsbolaget fortfarande på den enskilda skogen och inte landskapet. Renskogs upplevelse av samplaneringen är att majoriteten av alla skogar som inte ges samtycke, får inte samtycke från samebyarna på grund av att landskapet är fragmenterat och landskapet domineras av ungskog, som oftast har ett lägre betesvärde. Renarna kan oftast inte finna bete i yngre skogar eller på kalmare, men detta är ingenting som skogsbrukaren verkar ta någon hänsyn till när de presenterar materialet för samplanering. Även detta är ett exempel på hur informationen som presenteras i materialet brister.

Fördelar med att dela information på ett transparent sätt, är att det stärker förtroendet mellan parterna och det stödjer ett samtycke som är informerat. Men under samplaneringsprocessen mellan Ohredahke sameby och SCA under 2023, där Renskog också deltog, upptäcktes det att SCA skulle avverka en skog som inte var samplanerad. Hänsyn till renskötseln togs fram för den avverkningsplaneringen på det sittande mötet. Under 2024 upptäckte samebyn av en slump ett skogsområde som redan hade avverkats utan samplanering eller samtycke, vilket följdes av att ytterligare avverkade skogsområden med samma förhållanden uppdagades. Händelserna avvikelseanmälades till SCA i juni 2024 och överlämnades till SCAs FSC certifierings revisorer i slutet av november 2024. Det handlade om skogsområden belägna öster om den så kallade "FSC-gränsen" (gränsen går att återfinna i Statens Planverk rapport 44 del 5, 1978), där bolaget tidigare inte var skyldiga att samråda enligt FSC-standard.¹⁵ I och med den nya standardens inträde tog gränsen bort, och det förtydligades i FSC-standarder att

"Certifikatsinnehavaren accepterar och tar hänsyn till den hävdvunna samiska renskötseln som bedrivs inom markinnehavet, inklusive de aktiviteter som är grundläggande för att kunna bedriva renskötsel"¹⁶. Detta har inneburit att är bolaget skyldiga att samplanera med samebyn även på dessa marker, öster om den tidigare FSC gränsen.

SCA meddelade i ett skriftligt svar till avvikelseanmälan om avverkningsplanerna som genomförts utan samplanering eller samtycke att "i området öster om den tidigare FSC-gränsen är vi i en övergångsfas från tidigare arbetssätt till samplanering. Det är en ny arbetsuppgift för flera inblandade. Relationer och nya arbetssätt behöver komma på plats"¹⁷. De skrev även att "Att gå från informationsutbyte och samråd enligt skogsvårdslagen till samplanering tar tid, och kommer att innebära större ansträngningar för att komma i fas för att samplanera med god framförhållning. Samtidigt kan det förekomma redan planerade och beställda åtgärder som utförs enligt tidigare information/samråd. Ovanstående är en ansats att kortfattat ge en bild av att samplaneringsprocessen är under utveckling."¹⁸

SCA ger alltså flera anledningar till varför avverkningsplanerna ägt rum utan samplanering eller samtycke. Bland annat med att bolaget fortfarande är i en övergångsfas från samråd till samplanering. Den nya standarden började gälla redan år 2020, alltså flera år tidigare och förändringarna som den skulle medföra hade dessutom flaggats för innan det. I skrivande stund har ingen återkoppling skett ännu från SCAs revisorer kring ärendet.

Samebyn begärde efter detta information om samtliga områden som blivit avverkade utan samplanering eller samtycke öster om FSC-gränsen sedan införandet av den nya standarden. Enligt de filer som SCA skickat till Renskog och samebyn handlar det om minst 2600 hektar skog som avverkats av SCA under tidsperioden 2021-2023.¹⁹ Att så stora arealer avverkats utan samplanering eller samtycke kommer bli föremål för avvikelseanmälan. Det kommer även utredas om andra av SCA:s distrikt som ligger inom Ohredahke samebys renbetesmarker har avverkat utan samplanering, då detta endast handlade om ett distrikt.

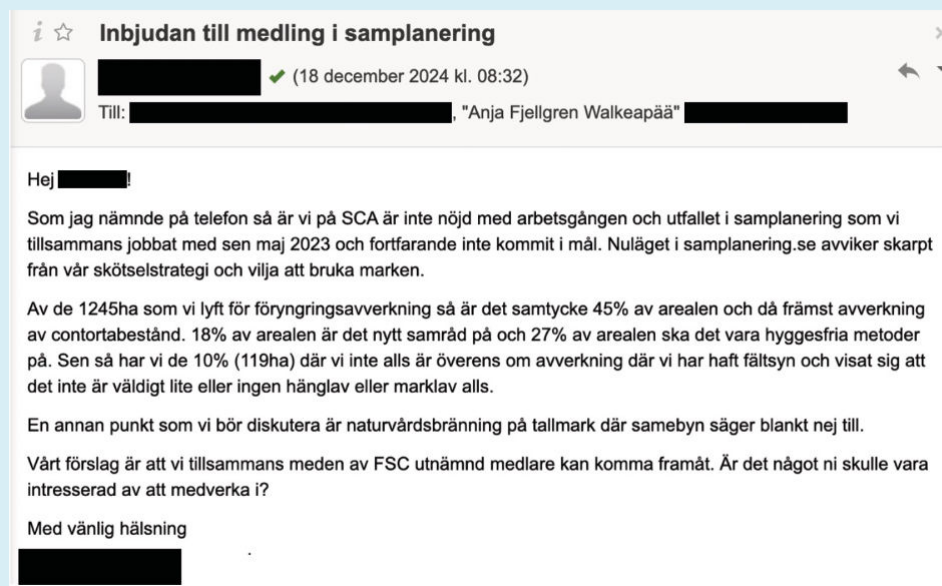

Bild 1. Mail från SCA till Ohredahke sameby gällande önskan att medla med samebyn för SCA har inte nått sina avverkningsmål inom samebys område.

Bild 2. Mail från Holmen till Vilhelmina södra sameby om hantering av samplanerings-processer inom Vilhelmina södra sameby.

SCA hade ett val. Att samplanera avverkningarna enligt den nya standardens regler eller avverka över 2600 hektar, varav hela 1200 hektar endast under 2023¹²⁰, utan att först ha samplanerat. De valde det senare alternativet trots att det tydligt framgår i FSC standarden att "Skötselåtgärder genomförs inte innan samplaneringsprocessen har genomförts."¹²¹

Med anledning av bristen på transparent information om avverkningarna kan samebyn inte heller ansetts ha fått förutsättningar att fatta informerade beslut om samtycke gällande andra avverkningar som samebyn tagit ställning till. Detta eftersom landskapsperspektivet och därmed helhetsbilden gällande renskötselns förutsättningar saknades. Det hela är mycket allvarligt och bidrar till ett skadat förtroende.

"Samtycke" i samplaneringen

Samtycke är den viktigaste delen i hela FPIC-processen. Rätten att ge, inte ge och även återkalla samtycket om omständigheterna förändrats, är fundamental enligt FPIC.

Ohredahke sameby valde den 24 januari 2025 att återkalla sitt samtycke till SCA:s avverkningar inom sina centrala renbetesmarker, samebyns så kallade kärn- och nyckelområden.¹²² Bland annat med anledning av att ha fått kännedom om det stora antalet avverkningar som genomförts utan samplanering eller samtycke, vilket förändrade landskapsbilden. Renskog har erfarenhet av att det varit svårt att påverka samtycken som redan givits, till exempel om någon annan i samebyn godkänt en avverkning för flera år sedan när landskapet såg annorlunda ut. Men när samebyarna upptäcker att landskapet riskerar att bli fragmenterat eller fått tillgång till ny information, ska de enligt FPIC ha rätt att ta tillbaka ett samtycke till avverkning. Det återstår att se ifall Ohredahke samebys återkallande av samtycke hanteras på ett sätt som är förenligt med FPIC eller inte av FSC:s system.

Samtycke i samplaneringen kan ges med ett ja, nej eller ja med villkor. Villkorsdelen handlar ofta om att ett villkor är att skogsbolaget ska glesa ut och gallra skogar så att exempelvis marklav främjas och framkomlighet underlättas. Det går också att se "ja med villkor" som en

lösningsmekanism för att komma framåt i samplaneringen, för att samebyar ska kunna acceptera att skogsbolagen avverkar en skog men ser till att marklav främjas i andra delar av området. Det är dock svårt för samebyarna att få skogsbolagen att glesa ut och gallra skogar med anpassning till renskötseln och marklav. Skogsbolagen, främst Holmen, har upprepade gånger under samplanering med Vilhelmina Södra sameby hävdade att det är bra för samebyarna oavsett när de röjer och gallrar enligt sina vanliga rutiner. Men skogsbolagens sätt att sköta skogen genom sina vanliga skötselrutiner är inte tillräcklig för att främja marklav. Det handlar ofta fortfarande om för stamtäta skogar för marklav och att utglesning och gallring inte genomförs med anpassning till renskötseln.

"Det kan komma en liten inflik på hänsyn, men ibland tror jag inte de fattar själva vad de pratar om."¹²³

Ohredahke sameby har också erfarit att SCA inte vill anpassa sin röjning och gallring till renskötseln i den utsträckning som samebyn önskar. SCA:s ovilja till att sköta täta ungskogar och trädbestånd enligt samebyns preferenser är ett stort problem, i synnerhet utifrån att kontinuitetsskogarna som är viktiga för renbetet, det vill säga skogar som aldrig tidigare kalvverkats, minskar i snabbt takt. Att främja marklav i de planterade trädbestånden är alltså, precis som att skydda kontinuitetsskogar, livsviktigt för att säkra renens överlevnad. Analyser utförda av Greenpeace indikerar att kontinuitetsskogarna inom Ohredahke sameby har minskat med en tredjedel på endast ett decennium (mellan åren 2015-2024)¹²⁴, vilket SCA som största markägare på deras renbetesmarker bär ett enormt ansvar för. SCA beräknas ha över 2000 avverkningsanmälningar på samebyns marker som sammanlagt uppgår till ca 9400 hektar. Av dessa indikerar analyser att 33% ligger i kontinuitetsskogar. Resultaten indikerar även trenden att fortsätter avverkningstakten i samma hastighet riskerar kvarvarande kontinuitetsskogar inom Ohredahke samebys renskötselområde, som inte omfattas av skydd, att avverkas under de nästkommande 20 åren.¹²⁵ Dessa uppgifter är talande för situationens allvar.

Ett annat bekymmer som finns kopplat till samplaneringsprocessen är att när både SCA (bild 1 från SCA till Ohredahke sameby) och Holmen (bild 2 från Holmen till Vilhelmina Södra sameby) anser att de inte har fått nog med volym att avverka efter avslutad samplaneringsprocess, så anser de att de kan initiera en ny samplaneringsprocess eller initiera processstöd/medling för att förmå samebyn att ge samtycke till fler avverkningar.

Gällande de spelregler som SCA gav som förslag till samebyn vilket omnämns tidigare, avslutades dessa med "Om inte annat överenskommit kommer de delar av samplaneringsunderlaget som inte prioriterats/hanterats inom överenskommen samplaneringstid att genomföras. Om detta inträffar skickar SCA meddelande om det". Detta innebär alltså att om samebyarna inte har kunnat prioritera samplanering med SCA, kommer SCA att genomföra sina avverkningar oavsett samebyns deltagande. SCA har alltså i sina spelregler formuleringar som strider mot vad som står i FSC-standard, och själva syftet med samplaneringen. Detta då SCA, enligt samplaneringen inte kan påbörja en avverkning utan att samebyn givits möjlighet att ge samtycke.

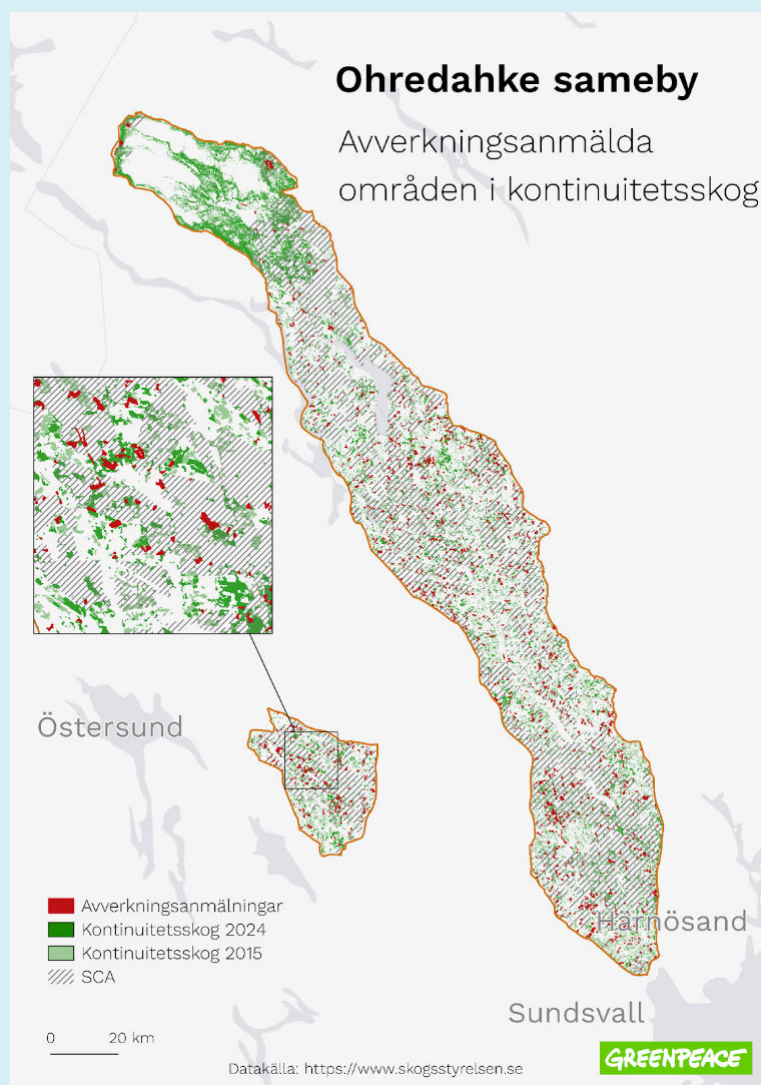
Ytterligare exempel på SCA:s och Holmens brister i att nå samtycke med samebyarna går att finna i så kallade revisionsrapporter från FSC. Alla som deltar i FSC:s certifieringssystem kontrolleras årligen av en oberoende tredje part. Det kallas för standardrevision och genomförs av revisorer. Revisorernas uppgift är att kontrollera att de FSC-certifierade skogsbolagen följer FSC:s regler. Samebyar kan lämna synpunkter på skogsbolagen som revisorerna sedan kontrollerar. Rapporter över standardrevisionerna är offentliga och innehåller bland annat observationer och avvikelser. Om ett skogsbolag inte följer FSC-standard kan de få en avvikelse från revisorerna. Den mest omfattande graden är en allvarlig avvikelse och den ska åtgärdas inom tre månader.

Under åren 2020–2023 har SCA:s revisorer fått in synpunkter på att SCA inte engagerade sig nog i samplaneringen,¹²⁶ kompromissade med anpassningar till renskötseln och synpunkter på att det stora antalet skogar som det skulle samplaneras om inte är hanterbart för samebyn.

Den allvarligaste avvikelser under denna period, fick Holmen år 2022. Holmen nekade Vilhelmina södra sameby möjligheten till att ge eller inte ge samtycke. Processen såg ut som följande enligt revisionsrapporten¹²⁷: "Holmen Skog sökte samplanering med en berörd sameby. Detta under en period då berörda parter var i samplaneringsprocess med föregående års planeringsmaterial. Då man inte lyckades få till en process med det nya materialet valde Holmen Skog att utesluta samebyn från möjlighet till samtycke. Därefter planerade man klart sitt material för att kunna genomföra åtgärderna i fält. Standarden har dock tydliga regler för hur man ska förhålla sig till meningskiljaktigheter genom medling och tvistlösningskommitté (numera granskningskommitté). Vidare saknar man gemensamma ramar för processen. Man har inte samverkat med samebyn för att gemensamt upprätta en samplaneringsprocess såsom standarden anger. Sammantaget ses dessa som brister på kriterienivå varför det graderas som en allvarlig avvikelse."

Att båda skogsbolagens representanter saknar kunskap om vad som faktiskt står i FSC-standard kring princip 3 och samplaneringen bekräftades ytterligare när ingen av skogsbolagen kunde besvara Renskogs fråga om vad som sker när skogsbolaget och samebyn är oenig i samplaneringen. Svaren varierade mycket och inget av svaren var korrekt: att processen lämnas över till granskningskommittén eller processstöd/medling, precis som det påtalas i revisionsrapporten.

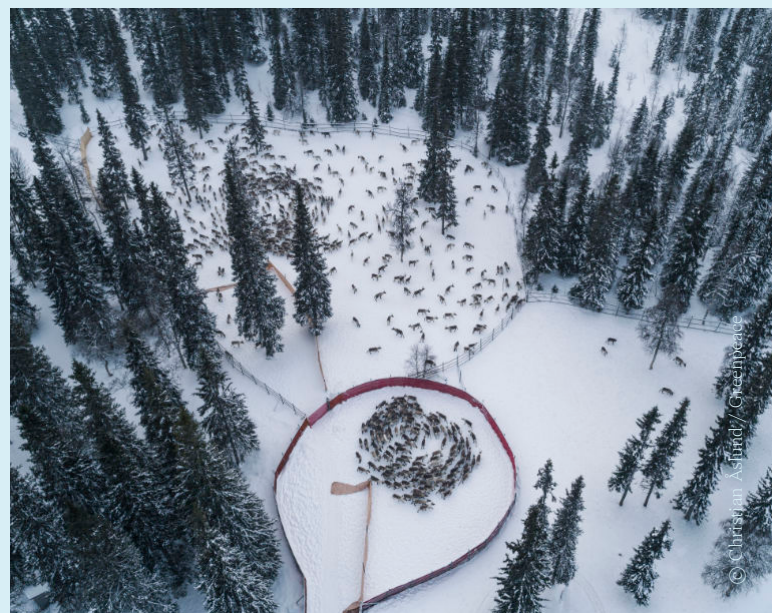
Karta över avverkningsanmälda områden i kontinuitetsskog inom Ohredahke samebys renskötselområde.

8. Sammanfattade slutsatser

Utifrån både enkät och fallstudier kan slutsatsen dras att skogsbolagen i dagsläget uppvisar allvarliga brister i att efterleva principen om Fritt, På förhand och Informerat Samtycke i samplaneringsprocesser med samebyar. Starka produktionsnormer genomsyrar samplaneringsprocesserna och de ojämlika maktförhållanden parterna emellan gör att skogsbolagen sätter premisserna på ett sätt som missgynnar renskötselns behov och urfolks rättigheter. Det är positivt att FSC ämnar att efterleva FPIC i sitt ramverk och det anges flertalet relevanta krav på skogsbolagen i standarden. Utan robust och seriös implementering av skogsbolagen själva riskerar dock FPIC att tjäna som en fasad för certifieringen, snarare än säkerställa starkt förbättrade villkor för samebyarnas inflytande på skogsbruket.

Det har förekommit exempel på hur skogsbolagen sätter egna ramar för samplaneringen och att samtycke därför ges under premisser där kriteriet "fritt" inte kan anses vara uppfyllt. Bland annat genom att försöka etablera egna spelregler som anger att samebyarnas inflytande endast får ske inom ramen för skogsbolagens egna skötselstrategier och avverkningsberäkningar. Även hävda att det är samebyns ansvar att ge samtycke till ett tillräckligt stort antal avverkningar så att skogsbolagets planerade avverkningsvolym fylls. Ytterligare ett exempel demonstrerade hur skogsbolaget endast fokuserade på de avverkningar som inte hade givits samtycke på förhand, trots att samebyn redan hade gett samtycke till tre fjärdedelar av

den totala mängden föreslagna avverkningar, och därmed pressade samebyn på att ge samtycke till fler avverkningar även om samebyn uppgivit att de var viktiga betesområden. 25 procent av de tillfrågade renskötarna anger att de inte upplever att de har möjlighet att ge eller inte ge samtycke, alltså att det inte känns som om det är ett fritt val.

Kriteriet "på förhand" innefattar att samplaneringen inte ska vara tidsbunden och att hänsyn ska visas till samebyarnas respektive förutsättningar. I fallstudien påvisades dock exempel där skogsbolaget ville diktera processen på sina villkor genom att dra samebyn till FSC:s granskningskommitté med hänvisning till att processen tagit för lång tid från samebyns sida. Ett annat exempel visade att skogsbolaget krävde att återkoppling skulle göras inom en mycket snäv tidsram på två veckor för att hänsyn till samebyns åsikter skulle tas. 75% av de tillfrågade

renskötarna i enkätstudien upplever att de inte har tillräckligt med tid att avsätta för samplanering.

En grundläggande förutsättning för att kunna ge samtycke under kriteriet "informerat" är tillgång till transparent information. Skogsbolagen är skyldiga att redovisa föreslagen hänsyn till renskötsel och tidpunkt för avverkning, men dessa saknades i båda samplaneringarna i fallstudien. Det upplevs dessutom som svårt att få tillgång till information om skogstyp, skogens struktur och beståndsdata. Samplanering.se är en plattform som skogsbolagen använder för informationsutbyte. Den skapades utan inblandning eller representation från samebyarna och upplevs som bristfällig, men förbättringar sker kontinuerligt vilket är positivt. Fallstudien visade även exempel där stora volymer avverkats utan samplanering, vilket därmed också skapat brist på förutsättningar att kunna ge informerade samtycken kring avverkningar som senare har hanterats inom ramen för samplanering. Enkätstudien visade dock att 94 procent av de tillfrågade renskötarna svarar att de får tillräckligt med information inför en samplanering.

"Samtycke" är ett helt centralt kriterium för att efterleva FPIC. Underlaget i enkätstudien visar att 22 procent av renskötarna uppger att deras nej till avverkning respekteras. 39 procent uppger att deras nej inte respekteras och resterande 39 procent att det bara respekteras ibland av skogsbolagen. Samtycke från samebyarna till avverkningar villkoras ofta med att skogsbolagen ska genomföra skogliga åtgärder anpassade till renskötseln, som syftar till att främja marklav och höja betesvärdet i andra områden. Samebyarna i fallstudien upplever dock att skogsbolagen brister med att genomföra dessa åtgärder med anpassningar till renskötseln, trots att det är av stor vikt då stora andelar av skogslandskapet har omvandlats till täta trädbestånd. Fallstudierna visar med flera exempel på hur skogsbolagen inte respekterar samebyarnas rätt till att ge eller att inte ge samtycke. Bland annat genom att initiera ny samplaneringsprocess eller processtöd / medling när skogsbolagen anser att de inte fått samtycke på tillräckligt stor andel av föreslagna avverkningar. Ett av skogsbolagen ville skriva in i spelreglerna att de skulle ha mandat att genomföra avverkningar utan samtycke, om delar av samplaneringsunderlagets inte skulle ha hunnit prioriterats / hanteras.

Nedan följer en sammanfattande lista i punktform på brister som identifierats:

- Samplaneringen saknar hänsyn till renskötseln på både objekts- och landskapsnivå.
- Det är svårt att få skogsbolagen att genomföra överenskommelser som beslutats om i samplaneringen, såsom att glesa ut och gallra skogar med hänsyn till marklav eller skapa en variation för att främja hänglav.
- Skogsbolagen saknar den kunskap som krävs för att leva upp till FPIC och FSC-standardens avseende hänsyn till renskötsel.
- Det finns en ojämlik maktbalans som gör att samtycke till avverkningar inte upplevs som fritt för samebyarna.

- Information delas inte fritt utifrån de överenskomna ramarna mellan parterna.
- Samplaneringsprocessen innehåller ofta element av tidspress.
- Samebyarna nej till samtycke respekteras inte.
- Nya samplaneringsprocesser eller processtöd / medling initieras när skogsbolagen anser att de får för lite avverkningsvolym eller att processen tar för lång tid.
- Skogsbolagen kompenserar inte samebyarna för tiden de lägger ner på att samplanera trots att det uppmuntras.

I den svenska FSC standarden står det angivet att samebyn kan neka samtycke till avverkning ifall företrädarna anser att "den samiska renskötselns lagliga och hävdvunna rättigheter är hotade på ett sätt som omöjliggör renskötseln efter genomförd samplaneringsprocess"¹²⁸. Denna snäva formulering av villkoren för att avstå från att ge samtycke är problematisk då det är osannolikt att det skulle vara avverkningar som sker inom ramen för endast en samplaneringsprocess som gör att förutsättningarna att bedriva naturbetesbaserad renskötsel skulle omöjliggöras. Det är helhetsbilden som formas över tid och den svenska standardens formulering riskerar att sätta företrädare för samebyn i orimliga och tidskonsumerande situationer av att behöva bevisföra för hur specifika avverkningar skulle vara avgörande. Skrivningen är inte i linje med FSC:s internationella riktlinjer för hur FPIC ska implementeras. Vidare ingår inte alla åtgärder som kan ha negativ inverkan på renskötselns förutsättningar inom ramen för samplaneringsprocessen. I dagens svenska FSC standard behöver skogsbolagen till exempel inte samplanera skogsbruksåtgärder som klassas som hyggesfria metoder, också kallat kontinuitetsskogsbruk, i områden nedanför naturvårdsgränsen. Detta trots att även hyggesfria metoder kan ha en negativ inverkan på renskötseln. Det är en risk att skogsbolagen väljer att avverka på marker som är viktiga för renskötseln, med hyggesfria metoder, som ett sätt att undgå kravet om samplanering och samtycke. Att den svenska FSC standarden brister i sin utformning för att fullt ut efterleva FPIC stöds även av forskning från bland annat Sara Teitelbaum m.fl.¹²⁹ som visar att samebyarna har mer nytta av språket i den internationella FSC-standardens, och att den nuvarande implementeringen av FPIC i svensk samplanering har både rumsliga och tidsmässiga begränsningar.

Avslutningsvis anger den svenska FSC standarden att FPIC syftar till att "skydda urfolkens lagliga och hävdvunna rättigheter och förhindra ytterligare förstörelse av förutsättningarna för deras liv, kulturer och försörjning"¹³⁰. Men bristerna som finns i samplaneringen idag gör sammanfattningsvis att förstörelsen av förutsättningarna för samers liv, kultur och försörjning fortsatt förvärras. Samplaneringsprocessen måste stärkas som arena för reellt och meningsfullt samiskt inflytande över skogsbruket, inte vara en arena för en fortsatt koloniseringsprocess av Sápmi.

9. Rekommendationer

För att samerna ska ha en möjlighet att utöva, utveckla och bevara sin kultur måste samebyarna ges reellt inflytande över processer som påverkar dem. Det finns internationella krav och förväntningar på att företag och stater ska söka samtycke hos urfolk innan en exploatering eller ett projekt på deras marker genomförs. Det är därför nödvändigt att utveckla rättsliga mekanismer och verktyg som stärker samebyarnas ställning, med principen om FPIC som en central grund. Vid en FPIC-process inkluderas och beaktas alla delar av en urfolkskultur, vilket betyder att den samiska kulturen hanteras som en helhet, och inte enbart fokuserat på renskötseln. Vidare får inte inrättandet av nya rättsinstrument urvattna samebyarnas rättigheter ytterligare.

Den största utmaningen är att ekonomiska intressen inte respekterar de ekologiska, sociala och kulturella gränser och behov som finns samt att säkerställa att FPIC-principen efterlevs i praktiken. Det krävs starkare regelverk, mer transparens och ökad förståelse för urfolks rättigheter för att lösa dessa utmaningar. Nedan följer rapportens rekommendationer med tillhörande argumentation om åtgärder som bör tas för att hantera utmaningarna.

Respektera och implementera de nationella och internationellt erkända rättigheterna som finns kring renskötseln genom att införa FPIC i svensk lagstiftning

Renskötselrätten och äganderätten är parallella rättigheter likställda i grundlagen. Att renskötselrätten likställs med äganderätten innebär att renskötselrätten har en stark juridisk ställning som i praktiken kan jämföras med äganderättens skydd, även om de är olika i sin natur. Renskötseln ses ofta som en intressent, men är i själva verket en rättighetsbärare, vilket ska ge samebyar mer inflytande i frågor som berör dem än vad som är fallet idag.¹³¹ Staten har gjort sig skyldig till att formulera lagstiftning på ett sätt som inte tar hänsyn till statusen som rättighetsbärare, vilket akademiska studier visar att utformningen av skogsvårdslagen är ett exempel på, såväl som inte lyckats säkerställa att de rättigheter som är fastställda i lag faktiskt efterlevs. Rent konkret innebär det att samebyarna har svårt att kunna påverka det som sker i skogslandskapet på ett meningsfullt sätt, och därmed sin egen situation. Det är också som så att det ofta är andra än samerna själva som finner lösningar på problem som rör samer och renskötseln. Samebyarna och det samiska samhället är alltså inte alltid inbjudna att vara en verklig del i meningsfulla förhandlingar som rör dem.¹³²

Det är tydligt att de instrument som finns för att säkerställa samebyars rättigheter inte är tillräckliga. Skogsvårdslagens 20 § föreskriver till exempel att det ska beredas tillfälle för samråd med berörd sameby gällande avverkningar. Det finns dock flertalet undantag när detta gäller. Exempelvis är vinterbetesmarkerna undantagna från kravet om samråd. Även om samråd äger rum, gör avsaknaden av mekanismer som håller markägaren ansvarig för att ta hänsyn till samebyns åsikter, det hela till ett väldigt tandlöst ramverk.¹³³

En viktig del med FPIC är att maktobalansen mellan urfolken och andra parter rättas till. Det betyder också att diskriminering och rasism mot urfolken ska bekämpas och minskas. Genom att erkänna och respektera urfolkens rättigheter kan grunden läggas för förbättrade samarbeten, präglade av ömsesidig respekt och hänsyn. Det är också en aspekt som FSC framhåller i sina guidelines – att FPIC kan förbättra relationen mellan skogsbruket och renskötseln och göra parterna jämbördiga.¹³⁴

En implementering och ett erkännande av principen om Fritt, På förhand och Informerat Samtycke krävs på nationell nivå genom lagstiftning. Till exempel bör Skogsvårdslagens form av samråd stärkas med FPIC för att bli en arena där samebyar faktiskt har ett meningsfullt inflytande över skogsbruket. Det är under all kritik att ambitionen om att efterleva FPIC gällande skogsbruk idag endast existerar i ett frivilligt certifieringssystem. Att stärka FPIC i lagstiftning kan resultera i många positiva effekter. Inte bara för samebyarna, utan också för exploatörer som genom en FPIC-process kan få legitimitet för sitt projekt. Vidare hade den politiska spänningen som finns kopplat till samiska rättigheter kunnat stabiliseras.

Det är också viktigt att belysa vilka konsekvenser som kan uppstå om samebyarna inte involveras på ett tillfredsställande sätt i exploateringar som påverkar dem. När deras perspektiv och rättigheter inte beaktas, söker samebyarna ofta andra sätt att göra sina röster hörda, exempelvis genom rättsliga processer eller protester. Detta leder i sin tur till ökade konflikter och högre kostnader för både samebyarna och exploatörerna.¹³⁵

Stärk samers inflytande över exploateringar genom resurssättning

Utifrån enkätens resultat framgår att alla samebyar ser med stor oro på en potentiell utveckling med fler processer och kortare handläggningstider (se figur 11 under kapitlet enkät). Många samebyar upplever redan idag att de inte har tillräckligt med tid för samplanering. Samtidigt är det av största vikt att samebyarna har meningsfullt inflytande i frågor som berör dem, och att detta sker i ett tidigt skede. Om renskötseln ska kunna fortsätta bedrivas genom naturbete så krävs en förändring gällande hur samebyarna involveras och ges inflytande i planerade och genomförda aktiviteter. Det är otillräckligt att endast fastslå att renskötsel kan samexistera med andra verksamheter, särskilt när denna samexistens återkommande har skett på bekostnad av renskötselns rättigheter.^{136 137}

Samebyarna har dessutom begränsade ekonomiska och organisatoriska resurser för att fullt ut delta i samplanering och följa upp beslut, vilket även går ut över exploatörer som vill ha samebyarnas uppmärksamhet och deltagande. Detta är något som går att åtgärda genom en fullständig implementering av FPIC där exploatören ersätter samebyarna och ger samebyarna resurser för att delta i frågor som berör dem. Det hade kunnat bidra till att samebyarna exempelvis själva kan bekosta en person ute i renskogen för fältsyn, eller anlita någon som deltar i samplaneringen för samebyn.

Stärk kunskapen och kompetensen om renskötseln hos skogsbolagen

Majoriteten av samebyarna i enkäten ansåg att skogsbruket inte har den kunskap som krävs om renskötsel, och ingen av alla svarande samebyarna uppgav att skogsbolagen visar tillräcklig hänsyn till renskötsel (se figur 8 och 9). Skogsbolagen upplevs alltså ha svårt att redovisa vilken hänsyn de planerar att ta till renskötseln trots att det står att de ska redovisa detta i FSC-standard.

Enligt FPIC ska det även finnas tillgång till en bred och djup bas av information och kunskap om det som rör processen hos båda parter, men det största ansvaret ligger hos exploatören. Till exempel ska skogsbolaget förstå konsekvenserna för samebyarna av det skogsbruk som bedrivs och kunna hantera renskötseln på både liten skala och på landskapsnivå. Det ska inte heller vara personberoende huruvida samebyns rättigheter respekteras eller ej. Skogsbolagen uppmanas därför att internt inrätta ett kompetenskrav avseende renskötsel, vilket kan leda till mer effektiva samplaneringar där båda parter känner sig mer tillfreds. De kompetenshöjande åtgärder som eventuellt genomförs idag är inte nog för att nå de krav som FSC-standard ställer.

Förbättra kommunikationen mellan parterna genom tydligare informationsdelning och konsekvensanalyser

För att kunna fatta bra och välinformerade beslut krävs det bra underlag att utgå ifrån. Vid ett korrekt genomförande av FPIC är informationen omfattande, där alla aspekter av skogsbruksåtgärder lyfts – allt från vilka skogar som ska avverkas, till skogarnas struktur, och tidpunkt för avverkning med hänsyn till renskötsel. Vissa av de nämnda aspekterna finns redan med som krav i samplaneringen, men efterlevs inte enligt fallstudierna som presenteras i denna rapport.

Vad som inte finns med i samplaneringen enligt FSC-standard¹³⁸ är de omfattande konsekvensanalyserna kring hur skogsbruket påverkar renskötseln. Genom en konsekvensanalys blir det tydligt för båda parter hur renskötsel och landskapet kommer påverkas och förändras av de föreslagna skogsskötselåtgärderna. På ett sätt går det att hävda att 5–7 årsplanerna som redovisas i samplaneringen är en form av konsekvensanalys, då samebyn ser hur landskapet kommer förändras med de avverkningsplaner som skogsbolagen har. Men det är väldigt svårt för både skogsbolagen och samebyn att kunna göra en bra konsekvensanalys om det inte finns någon information om till exempel mark- och hänglavsutveckling, när 5–7 årsplanen endast redovisar avverkningar i det angivna tidsintervallet.

Inte heller delarna kring participatory mapping, impact assessment och participatory monitoring process från FPIC finns med i den svenska FSC-standard på ett tillfredsställande sätt. Genom att läsa mellan raderna i den svenska FSC-standard kring samplanering så finns två av dessa delar egentligen med, men det är inskrivet på ett sätt som inte lägger ansvaret hos den part som verkligen har det, det vill säga skogsbolagen.

Gällande participatory monitoring ska de överenskommelser som har skett under samplaneringen redovisas efterföljande år, och om bolaget inte har gjort det som överenskommit ska det redovisas varför. Utifrån fallstudien blir det tydligt att skogsbolagen har svårt att genomföra överenskommelserna på det sätt som samebyarna önskar. Genom att tillämpa participatory monitoring på ett korrekt sätt kan inte skogsbruket komma undan med ofullständiga eller uteblivna genomföranden av vad parterna kommit överens om. Detta är särskilt viktigt eftersom många överenskommelser görs i samband med att samebyn har gett samtycke till avverkning med villkor att skogar ska glesas ut eller gallras för att främja ljusinsläpp och marklav i samband med en avverkning.

Ställ om skogsbruket för att säkerställa en naturbetesbaserad renskötsel

För att renskötseln ska vara hållbar men också grundas på naturbete krävs det sammanhängande betesområden. Men sedan mitten av 1950-talet har skogen och landskapet ändrats drastiskt. Allt från dåtidens selektiva avverkningar och bränder, som var den vanligaste störningen, till dagens kalavverkningar med efterföljande homogena skogar, har resulterat i en stor påverkan på många skogslevande arter. Landskapet och dess tidigare skogsstrukturer och dynamik är inte längre densamma. I dag krävs fyra gånger så stor areal som man behövde förr för samma storlek på renhjorden, vilket är ett tydligt exempel på hur landskapet har förändrats.¹³⁹ Effekterna av klimatförändringarna medför också problem för renskötseln, vilket gör det ännu viktigare att betesområden har en variation i landskapet. Skogar med varierande ålder har olika påverkan på snöns struktur och därmed renarnas möjlighet att beta.¹⁴⁰

Det finns idag flertalet åtgärder som skogsbruket kan besluta om som kan bidra till bättre förutsättningar för naturbaserad renskötsel, däremot verkar det finnas en ovilja från skogsbrukets sida att nyttja dessa möjligheter. Faktorer som att ha längre omloppstider och att hålla skogar i alla åldersskikt öppnare gynnar marklav. Det går även att återetablera marklav efter en störning, till exempel en skogsbrand eller markberedning, och få tillbaka renbete efter ett tiotal år.^{141 142 143} Renar har en naturlig anpassningsförmåga, vilket förstås är gynnsamt i ett föränderligt klimat. När de inte kan gräva efter marklav, börjar de beta beta hänglav. Problemet är att det svenska skogsbruket har avverkat stora delar av renarnas hänglavsskogar.^{144 145}

Den största åtgärden som krävs är därmed justering gällande vilka skogsbruksmetoder som används. Trakthyggesbruket är inte en av de metoder som bör tillämpas för att nå målet om en naturbetesbaserad renskötsel.^{146 147} Äldre skogar behöver även skyddas för att renarna ska ha tillgång till hänglav, exempelvis kan äldre granskogar ha upp till sex gånger mer hänglav i sig än planterade granskogar skapade av skogsbruket.¹⁴⁸ Avslutningsvis är det en omöjlig ekvation att samexistens i skogslandskapet mellan skogsbolag och renskötsel kan nås med dagens höga avverkningsvolym. Utöver att ställa om skogsbruksmetoder måste konsumtionen av produkter från skogen anpassas till planetens gränser.¹⁴⁹ ■

10. Referenser

¹ Sedan 2011 omnämns samerna i regeringsformen (Sveriges grundlag) "Samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoritetens möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas. Lag (2010:1408)." Renskötelsen och den mark som behövs för samernas naturbetesbaserade renskötelse ska skyddas eftersom renskötelse anses vara en bärande del av samisk kultur. Rennäringen är ett så kallat riksintresse enligt 3 kap. miljöbalken. Där anges att områden av riksintresse för rennäringen ska skyddas. Av reglerna om riksintresse framgår att regeringen anser att det måste finnas grundläggande förutsättningar för rennäringen inom i princip varje sameby, nämligen säker tillgång till sådana områden inom både åretruntmarker och vinterbetesmarker som krävs för att bedriva rennärning, bland annat flyttningsleder, kalvningsland och områden med goda betesförhållanden. Och det måste enligt regeringen finnas funktionella samband mellan olika delområden.

² FSC Sverige. Vår organisation. <https://se.fsc.org/se-sv/var-organisation> (2024-12-11)

³ FSC-standard för skogsbruk i Sverige. SC-STD-SWE-03-2019 SW.

⁴ Sameradion. Samebyarnas rätt stärks i skogen när FSC använder FN:s urfolksdeklaration (2020). Radio intervju. Anna-Maria Ahlén, Sameradion & SVT Sápmi (2020-08-24)

⁵ Sameradion. Samebyarnas rätt stärks i skogen när FSC använder FN:s urfolksdeklaration (2020). Radio intervju. Anna-Maria Ahlén, Sameradion & SVT Sápmi (2020-08-24)

⁶ FSC Guidelines for the Implementation of Free, Prior and Informed Consent. FSC-GUI-30-003 V2.0 EN. (2021)

⁷ Samer.se. Sametinget. <https://samer.se/sapmi> (2024-11-23)

⁸ Axelsson-Linkowski, W., Fjellström, A.-M., Sandström, C., Westin, A., Östlund, L., Moen, J. (2020). Shifting Strategies between Generations in Sami Reindeer Husbandry: the Challenges of Maintaining Traditions while Adapting to a Changing Context. *Human Ecology*, 48, 481–490.

⁹ SFS (1971:437). Rennäringslag. Stockholm: Riksdagen

¹⁰ Brännström, M. (2017). Skogsbruk och renskötelse på samma mark: En rättsvetenskaplig studie av äganderätten och renskötelsrätten. *Forestry and reindeer husbandry on the same land: a legal study of land ownership and Sami reindeer herding rights*. Umeå: Umeå universitet.

¹¹ Axelsson-Linkowski et al 2020

¹² Axelsson-Linkowski et al 2020

¹³ Sandström, P., Cory, N., Svensson, J., Hedenås, H., Jougda, L., & Borchert, N. (2016). On the decline of ground lichen forests in the Swedish boreal landscape: Implications for reindeer husbandry and sustainable forest management. *A Journal of the Human Environment* 45(4): 415–429.

¹⁴ Brännström, M. (2017)

¹⁵ Sametinget. Kontaktppgifter till Sveriges samebyar. (2024) <https://www.sametinget.se/samebyar> (2024-11-24)

¹⁶ Brännström, M (2024). The implementation of Sámi land rights in the Swedish forestry act. The significance of Sámi rights: law, justice, and sustainability for the indigenous Sámi in the nordic countries / [ed] Dorothee Cambou; Øyvind Ravna. Routledge, 2024, s. 101–115

¹⁷ Kivinen, S., Moen, J., Ber, A. & Eriksson, Å. (2010). Effects of modern forest management on winter grazing resources for reindeer in Sweden. *AMBIO* 39(4): 269–278.

¹⁸ Roturier, S. & Roué, M. (2009). Of forest, snow and lichen: Sámi reindeer herders' knowledge of winter pastures in northern Sweden. *Forest Ecology and Management*. Volume 258, Issue 9.

¹⁹ Axelsson-Linkowski et al 2020

²⁰ Sandström, Cory et al. 2016

²¹ Laptander, R., Horstkotte, T., Otto Habeck, J., Rasmus, S., Komu, T., Matthes, H., Tømmervik, H., Istomin, K., Eronen, J T. & Forbes, B C (2024) Critical seasonal conditions in the reindeer-herding year: A synopsis of factors and events in Fennoscandia and northwestern Russia. *Polar Science*, Volume 39, 2024

²² Sametinget (2010). Árbiediehtu. Sametingets policydokument för traditionell kunskap. Åsa Nordin Jonsson. Sametinget

²³ Tunón, H. & Sandell, K. (2021). Biologisk mångfald, naturmyttor, ekosystemtjänster. Svenska perspektiv på livsviktiga framtidsfrågor. CBM:s skriftserie 121, SLU Centrum för biologisk mångfald, Uppsala & Naturvårdsverket, Stockholm.

²⁴ Laptander et al. 2024

²⁵ Axelsson-Linkowski et al 2020

²⁶ Axelsson-Linkowski et al 2020

²⁷ Laptander et al. 2024

²⁸ Laptander et al. 2024

²⁹ Axelsson-Linkowski et al 2020

³⁰ Laptander et al. 2024

³¹ Löf, A., Raitio, K., Forbes, B-C., Labba, K., Landauer, M., Risvoll, C and Sarkki, S. (2022). Unpacking reindeer husbandry governance in Sweden, Norway and Finland. A political discursive perspective. *Reindeer Husbandry and Global Environmental Change*. Kapitel 8.

³² Löf et al. 2022

³³ Axelsson-Linkowski et al 2020

³⁴ Uboni, A., Åhman, B. & Moen, J. (2020) Can management buffer pasture loss and fragmentation for Sami reindeer herding in Sweden? *Pastoralism* 10, 23.

³⁵ Össbo, Å. (2023). Back to Square One. Green Sacrifice Zones in Sápmi and Swedish Policy Responses to Energy Emergencies. *Arctic Review on Law and Politics* Vol. 14, 2023, pp

³⁶ Össbo, Å. 2023

³⁷ Össbo, Å. 2023

³⁸ Kivinen, Moen et al. 2010

³⁹ Berg, A., Östlund, L., Moen, J & Olofsson, J. (2008). Century of logging and forestry in a reindeer herding area in northern Sweden. *Forest Ecology and Management* 256, 1009–1020

⁴⁰ Föreningen och tidningen Skogen. Om trakthyggesbruk. <https://www.skogen.se/skogssverige/om-trakthyggesbruk/> (2024-11-10)

⁴¹ Brännström 2024

⁴² Kivinen, Moen et al. 2010

⁴³ Sandström, Cory et al. 2016

⁴⁴ Berg et al 2008

⁴⁵ Sandström, Cory et al. 2016

⁴⁶ Berg et al 2008

⁴⁷ Kivinen, Moen et al. 2010

⁴⁸ Contorta (Pinus Contorta) är ett snabbväxande, främmande trädslag, som påverkar renskötelsen starkt då de växer oerhört tätt. Tåta skogar ger inte optimala ljusförutsättningar för marklavar. Marklavarna hör till de arter som riskeras att missgynnas av contorta på grund av denna anledning. Contortan påverkar även framkomligheten för renar och renskötare (Berg et al. 2010). Idag finns det ca 600 000 hektar med contortatall, varav över 400 000 hektar finns inom renskötelsområdet (Skogsdata 2015).

⁴⁹ Kivinen, Moen et al. 2010

⁵⁰ Sandström, Cory et al. 2016

⁵¹ Berg et al 2008

⁵² Kivinen, Moen et al. 2010

⁵³ Sveriges Lantbruks Universitet. Stödutfodring av renar- ingen långsiktig lösning. <https://www.slu.se/ew-nyheter/2021/2/stodutfodring-av-renar--ingen-langsiktig-losning/> (2024-12-16)

⁵⁴ Berg et al 2008

⁵⁵ Sandström, Cory et al. 2016

⁵⁶ Kivinen, Moen et al. 2010

⁵⁷ Uboni et al 2020

⁵⁸ Kivinen, Moen et al. 2010

⁵⁹ FSC Sverige. Vår organisation. <https://se.fsc.org/se-sv/var-organisation> (2024-12-11)

⁶⁰ FSC Standards. <https://fsc.org/en/fsc-standards> (2025-02-17)

⁶¹ FSC Sverige. Revision av FSC standard för skogsbruk i Sverige. <https://se.fsc.org/se-sv/standardrevision-skog> (2024-12-11)

⁶² FSC-standard för skogsbruk i Sverige. SC-STD-SWE-03-2019 SW.

⁶³ FSC Sverige. Samplanering och samverkan. <https://se.fsc.org/se-sv/samplanering-mellan-skogsbruk-och-samer> (2024-12-11)

⁶⁴ FSC-standard för skogsbruk i Sverige. SC-STD-SWE-03-2019 SW. Sida 21.

⁶⁵ FSC-standard för skogsbruk i Sverige. SC-STD-SWE-03-2019 SW. Sida 21-27

⁶⁶ FSC-standard för skogsbruk i Sverige. SC-STD-SWE-03-2019 SW.

⁶⁷ FSC-standard för skogsbruk i Sverige. SC-STD-SWE-03-2019 SW. Sida 23

⁶⁸ FSC-standard för skogsbruk i Sverige. SC-STD-SWE-03-2019 SW. Sida 23-24

⁶⁹ FSC-standard för skogsbruk i Sverige. SC-STD-SWE-03-2019 SW. Sida 82.

⁷⁰ FSC-standard för skogsbruk i Sverige. SC-STD-SWE-03-2019 SW. Sida 8.

⁷¹ FSC Sverige. Samplanering och samverkan. <https://se.fsc.org/se-sv/samplanering-mellan-skogsbruk-och-samer> (2025-01-14)

⁷² Nutti, H. (2022). Samers rätt till inflytande. En studie om 5 § minoritetslagen och konsultationsordningen i förhållande till folkrätten. Mittuniversitetet. 15 hp. Förvaltningsjuridiska programmet

⁷³ United Nation Declaration on the Rights of Indigenous Peoples(2007).

⁷⁴ United Nation international covenant on civil and political rights (1967).

⁷⁵ United Nations International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (1976).

⁷⁶ United Nations International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (1969).

⁷⁷ United Nations Global Compact. Indigenous Peoples' Rights and the Role of Free, Prior and Informed Consent (2014).

⁷⁸ United Nations Human Rights. Free, prior and informed consent: a human rights-based approach - Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples (2018)

⁷⁹ FAO. Free Prior and Informed Consent. An indigenous peoples' right and a good practice for local communities. Manual for project practitioners (2016)

⁸⁰ FAO. Free Prior and Informed Consent. An indigenous peoples' right and a good practice for local communities. Manual for project practitioners (2016)

⁸¹ United Nations Global Compact. Indigenous Peoples' Rights and the Role of Free, Prior and Informed Consent (2014)

Referenser

- ⁸² FAO. Free Prior and Informed Consent. An indigenous peoples' right and a good practice for local communities. Manual for project practitioners (2016)
- ⁸³ FAO. Free Prior and Informed Consent. An indigenous peoples' right and a good practice for local communities. Manual for project practitioners (2016)
- ⁸⁴ samråd: en dialog mellan olika parter för att informera och samla in viktig kunskap inför en exploatering
- ⁸⁵ FAO. Free Prior and Informed Consent. An indigenous peoples' right and a good practice for local communities. Manual for project practitioners (2016)
- ⁸⁶ United Nations Global Compact. Indigenous Peoples' Rights and the Role of Free, Prior and Informed Consent (2014)
- ⁸⁷ United Nations Human Rights. Free, prior and informed consent: a human rights-based approach – Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples (2018)
- ⁸⁸ United Nations Global Compact. Indigenous Peoples' Rights and the Role of Free, Prior and Informed Consent (2014)
- ⁸⁹ FSC Guidelines for the Implementation of Free, Prior and Informed Consent. FSC-GUI-30-003 V2.0 EN. (2021)
- ⁹⁰ FSC Guidelines for the Implementation of Free, Prior and Informed Consent. FSC-GUI-30-003 V2.0 EN. (2021)
- ⁹¹ United Nations Global Compact. Indigenous Peoples' Rights and the Role of Free, Prior and Informed Consent (2014)
- ⁹² United Nations Human Rights. Free, prior and informed consent: a human rights-based approach – Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples (2018)
- ⁹³ FSC Guidelines for the Implementation of Free, Prior and Informed Consent. FSC-GUI-30-003 V2.0 EN. (2021)
- ⁹⁴ FAO. Free Prior and Informed Consent. An indigenous peoples' right and a good practice for local communities. Manual for project practitioners (2016)
- ⁹⁵ United Nations Human Rights. Free, prior and informed consent: a human rights-based approach – Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples (2018)
- ⁹⁶ United Nations Global Compact. Indigenous Peoples' Rights and the Role of Free, Prior and Informed Consent (2014)
- ⁹⁷ FSC Guidelines for the Implementation of Free, Prior and Informed Consent. FSC-GUI-30-003 V2.0 EN. (2021)
- ⁹⁸ FSC Guidelines for the Implementation of Free, Prior and Informed Consent. FSC-GUI-30-003 V2.0 EN. (2021)
- ⁹⁹ FSC Guidelines for the Implementation of Free, Prior and Informed Consent. FSC-GUI-30-003 V2.0 EN. (2021)
- ¹⁰⁰ FSC Guidelines for the Implementation of Free, Prior and Informed Consent. FSC-GUI-30-003 V2.0 EN. (2021)
- ¹⁰¹ FAO. Free Prior and Informed Consent. An indigenous peoples' right and a good practice for local communities. Manual for project practitioners (2016)
- ¹⁰² FAO. Free Prior and Informed Consent. An indigenous peoples' right and a good practice for local communities. Manual for project practitioners (2016)
- ¹⁰³ United Nations Human Rights. Free, prior and informed consent: a human rights-based approach – Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples (2018)
- ¹⁰⁴ FSC Guidelines for the Implementation of Free, Prior and Informed Consent. FSC-GUI-30-003 V2.0 EN. (2021)
- ¹⁰⁵ FAO. Free Prior and Informed Consent. An indigenous peoples' right and a good practice for local communities. Manual for project practitioners (2016)
- ¹⁰⁶ FSC Guidelines for the Implementation of Free, Prior and Informed Consent. FSC-GUI-30-003 V2.0 EN. (2021)
- ¹⁰⁷ Amnesty International. Principen om fritt och informerat förhandssamtycke (FPIC). <https://www.amnesty.se/vara-rattighetsfragor/diskriminering/samers-rattigheter/principen-om-fritt-och-informerat-forhandssamtycke-fpic/> (2025-01-14)
- ¹⁰⁸ samplanering.se är en gis-portal där FSC certifierade skogsbolag kan ansluta sig och dela material som rör samplaneringen med samebyar. https://www.samplanering.se/samrad_ms/#/
- ¹⁰⁹ Regeringskansliet. Ändringar i minerallagen ska effektivisera tillståndprocesserna för gruvverksamhet. https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2024/02/andringar-i-minerallagen-ska-effektivisera-tillstandsprocesserna-for-gruvverksamhet/?mtm_campaign=Pressmeddelande&mtm_source=Pressmeddelande&mtm_medium=email (2025-01-14)
- ¹¹⁰ Bilaga 1. GEMENSAMMA SPELREGLER FÖR SAMPLANERING MELLAN OHREDAHKE SAMEBY OCH SCA SKOG I KRAMFORS DISTRIKT
- ¹¹¹ Dokumentet finns tillgängligt hos Greenpeace och Renskog
- ¹¹² Ohredahke sameby
- ¹¹³ FSC-standard för skogsbruk i Sverige. SC-STD-SWE-03-2019 SW. Sida 22
- ¹¹⁴ Shapefiler är ett filformat för att lagra geografiska data för utsträckningen av ett område, exempelvis områdets gränser eller områdets innehåll
- ¹¹⁵ FSC-STD-SWE-02-04-2010 SW. För att läsa skillnaderna mellan nya och gamla FSC standard klicka på <https://www.se.fsc.org/se-sv/newsfeed/ny-och-gammal-skogsbruksstandard-har-ser-du-skillnaderna-och-scrolla-vidare-till-dokumentet> FSC_newsentry_1588069764_file.xlsx
- ¹¹⁶ FSC-standard för skogsbruk i Sverige. SC-STD-SWE-03-2019 SW. Sida 21
- ¹¹⁷ SCA (2024) Svar avseende Avvikelseanmälan genomförda avverkningar utan samtycke; Näckån, Plåtviken och Nordansjön, e-mail from Forest Specialist at SCA, to Anja Fjellgren Walkeapää, Renskog, 21 Augusti, 2024
- ¹¹⁸ SCA (2024) Svar avseende Avvikelseanmälan genomförda avverkningar utan samtycke; Näckån, Plåtviken och Nordansjön, e-mail from Forest Specialist at SCA, to Anja Fjellgren Walkeapää, Renskog, 21 Augusti, 2024
- ¹¹⁹ Digital GIS data som skickats till Renskog från SCA via email 30 september 2024
- ¹²⁰ Digital GIS data som skickats till Renskog från SCA via email 30 september 2024
- ¹²¹ FSC-standard för skogsbruk i Sverige. SC-STD-SWE-03-2019 SW. Sida 22
- ¹²² <https://www.greenpeace.org/static/planet4-sweden-stateless/2025/01/848947d1-uttalande-till-sca-ohredahke-sameby.pdf>
- ¹²³ Sagt av en renskötare i Ohredahke sameby till Renskog när Renskog och Ohredahke hade ett avstämnings samtal efter en samplanering med SCA
- ¹²⁴ Analys av Greenpeace Global Mapping Hub med källor från: Sannolikt_och_potentiell_kontinuitetsskog_BorealRegion_2024.zip Kskog_boreal_raster.img https://geodata.naturvardsverket.se/nedladdning/Kartering_av_kontinuitetsskog/ https://geodata.naturvardsverket.se/nedladdning/Kartering_av_kontinuitetsskog/Automatiserad_Kskogskartering_2015_BorealRegion/
- ¹²⁵ Analys av Greenpeace Global Mapping Hub med källor från: Sannolikt_och_potentiell_kontinuitetsskog_BorealRegion_2024.zip Kskog_boreal_raster.img https://geodata.naturvardsverket.se/nedladdning/Kartering_av_kontinuitetsskog/ https://geodata.naturvardsverket.se/nedladdning/Kartering_av_kontinuitetsskog/Automatiserad_Kskogskartering_2015_BorealRegion/
- ¹²⁶ Revisionsrapporterna kan bli funnen på FSC's Certificate Public Dashboard fyll i SCAs FSC licens FSC-C004466 i sökrutan, högerklicka, gå in på "Granska på samma nivå" klicka på "certificate detail", scrolla ner till "detail" och leta efter dokumentet som rör åren 2020-2023
- ¹²⁷ Revisionsrapporten kan bli funnen på FSC's Certificate Public Dashboard fyll i Holmens FSC licens FSC-C019863 i sökrutan, högerklicka, gå in på "Granska på samma nivå" klicka på "certificate detail", scrolla ner till "detail" och leta efter dokumentet LOF FSC PEFC FM 2022 Public_updated 230219
- ¹²⁸ FSC-standard för skogsbruk i Sverige. "SC-STD-SWE-03-2019 SW. Sida 23-24
- ¹²⁹ SLU. Forest fact. Free, Prior and Informed Consent (FPIC) and forest certification Comparing standard development processes in Canada, Russia and Sweden. Nr 9 (2022)
- ¹³⁰ FSC-standard för skogsbruk i Sverige. SC-STD-SWE-03-2019 SW. Sida 8.
- ¹³¹ Sarkki, S., H. I. Heikkinen, and A. Löf. (2021). Reindeer herders as stakeholders or rights-holders? Introducing a social equity-based conceptualization relevant for indigenous and local communities. In Nordic perspectives on the responsible development of the Arctic: Pathways to action, ed. D. C. Nord, 271–92. Cham, Switzerland: Springer International.
- ¹³² Sarkki, S., H. I. Heikkinen, and A. Löf. 2021
- ¹³³ Brännström, Malin, Forestry and Reindeer Husbandry on the Same Land – A Legal Study of Land Ownership and Sami Reindeer Herding Rights. Print och media, 373 pp. ISBN 978-91-7601-687-9. ISSN 1404-9198.
- ¹³⁴ FSC Guidelines for the Implementation of Free, Prior and Informed Consent. FSC-GUI-30-003 V2.0 EN. (2021)
- ¹³⁵ United Nations Global Compact. Indigenous Peoples' Rights and the Role of Free, Prior and Informed Consent (2014)
- ¹³⁶ Össbo, Å. 2023
- ¹³⁷ Sarkki, S., H. I. Heikkinen, and A. Löf. 2021
- ¹³⁸ FSC-standard för skogsbruk i Sverige. FSC-STD-SWE-03-2019 SW.
- ¹³⁹ Laptander et al. 2024
- ¹⁴⁰ Horstkotte T. & Roturier S. (2013). Does forest stand structure impact the dynamics of snow on winter grazing grounds of reindeer (Rangifer t. tarandus)? Forest Ecology and Management. 291: 162–171
- ¹⁴¹ Roturier, S. & Bergsten, U. (2006). Influence of Soil Scarification on Reindeer Foraging and Damage to Planted pinus sylvestris seedlings. Scandinavian Journal of Forest Research. 21: 209–220
- ¹⁴² Roturier, S., Bäcklund, S., Sundén, M. & Bergsten, U. (2007). Influence of Ground Substrate on Establishment of Reindeer Lichen after Artificial Dispersal.. Silva Fennica 41(2)
- ¹⁴³ Berg et al. 2008
- ¹⁴⁴ Brännström 2024
- ¹⁴⁵ Kivinen, Moen et al. 2010
- ¹⁴⁶ Kivinen, Moen et al. 2010
- ¹⁴⁷ Sandström, Cory et al. 2016
- ¹⁴⁸ Kivinen, Moen et al. 2010
- ¹⁴⁹ <https://www.swedishforestvision.org/>

11. Bibliografi

Axelsson-Linkowski, W., Fjellström, A.-M., Sandström, C., Westin, A., Östlund, L., Moen, J. (2020). Shifting Strategies between Generations in Sami Reindeer Husbandry: the Challenges of Maintaining Traditions while Adapting to a Changing Context. *Human Ecology*, 48, 481-490.

Berg, A., Östlund, L., Moen, J & Olofsson, J. (2008). Century of logging and forestry in a reindeer herding area in northern Sweden. *Forest Ecology and Management* 256, 1009-1020

Brännström, M. (2017). Forestry and reindeer husbandry on the same land: a legal study of land ownership and reindeer herding rights. Forestry and reindeer husbandry on the same land: a legal study of land ownership and Sami reindeer herding rights. Umeå: Umeå University.

Brännström, M. (2024) The implementation of Sámi land rights in the Swedish forestry act: the significance of Sámi rights: law, justice, and sustainability for the indigenous sámi in the nordic countries / [ed] Dorothée Cambou; Øyvind Ravna, Routledge, 2024, pp. 101-115

FAO. Free Prior and Informed Consent. An indigenous peoples' right and a good practice for local communities. Manual for project practitioners (2016)

FSC Guidelines for the Implementation of Free, Prior and Informed Consent. FSC-GUI-30-003 V2.0 EN. (2021)

FSC standard for forestry in Sweden. FSC-STD-SWE-03-2019 SW

FSC Sweden. Revision of FSC standard for forestry in Sweden. <https://se.fsc.org/se-sv/standardrevision-skog> (2024-12-11)

FSC Sweden. Co-planning and collaboration. <https://se.fsc.org/se-sv/samplanering-mellan-skogsbruk-och-samer> (2024-12-11)

FSC Sweden. Our organisation. <https://se.fsc.org/se-sv/var-organisation> (2024-12-11)

The association and the magazine Skogen. About felling. <https://www.skogen.se/skogssverige/om-trakthyggesbruk/> (2024-11-10)

Kivinen, S., Moen, J., Ber, A. & Eriksson, Å. (2010). Effects of modern forest management on winter grazing resources for reindeer in Sweden. *AMBIO* 39(4): 269-278.

Laptander, R., Horstkotte, T., Otto Habeck, J., Rasmus, S., Komu, T., Matthes, H., Tømmervik, H., Istomin, K., Eronen, J T. & Forbes, B C. (2024) Critical seasonal conditions in the reindeer-herding year: A synopsis of factors and events in Fennoscandia and northwestern Russia, *Polar Science*, Volume 39, 2024

- Löf, A., Raitio, K., Forbes, B-C., Labba, K., Landauer, M., Risvoll, C and Sarkki, S. (2022). Unpacking reindeer husbandry governance in Sweden, Norway and Finland. A political discursive perspective. *Reindeer Husbandry and Global Environmental Change*. Chapter 8.
- Nutti, H. (2022). Samers rätt till inflytande. En studie om 5 § minoritetslagen och konsultationsordningen i förhållande till folkrätten. Mittuniversitetet. 15 hp. Förvaltningsjuridiska programmet
- Roturier, S., Bäcklund, S., Sundén, M. & Bergsten, U. (2007) Influence of Ground Substrate on Establishment of Reindeer Lichen after Artificial Dispersal, *Silva Fennica* 41(2),
- Roturier, S. & Bergsten, U. (2006) Influence of Soil Scarification on Reindeer Foraging and Damage to Planted pinus sylvestris seedlings. *Scandinavian Journal of Forest Research*, 21: 209-220
- Roturier, S. & Roué, M. (2009). Of forest, snow and lichen: Sámi reindeer herders' knowledge of winter pastures in northern Sweden. *Forest Ecology and Management*. Volume 258, Issue 9.
- Samer.se. Sami Parliament. <https://samer.se/sapmi> (2024-11-23)
- Sami Parliament (2010). Árbiediehtu. The Sami Parliament's policy document for traditional knowledge. Åsa Nordin Jonsson. The Sami Parliament
- Sami Parliament. Contact details for Sweden's Sami villages (2024) <https://www.sametinget.se/samebyar> (2024-11-24)
- Sandström, P., Cory, N., Svensson, J., Hedenås, H., Jougda, L., & Borchert, N. (2016). On the decline of ground lichen forests in the Swedish boreal landscape: Implications for reindeer husbandry and sustainable forest management. *A Journal of the Human Environment* 45(4): 415-429.
- Sarkki, S., H. I. Heikkinen, and A. Löf. 2021. Reindeer herders as stakeholders or rights-holders? Introducing a social equity-based conceptualisation relevant for indigenous and local communities. In *Nordic perspectives on the responsible development of the Arctic: Pathways to action*, ed. D. C. Nord, 271-92. Cham, Switzerland: Springer International.
- SFS (1971:437). Reindeer Husbandry Act. Stockholm: Riksdag Swedish University of Agricultural Sciences. Supplementary feeding of reindeer - no long-term solution. <https://www.slu.se/ew-nyheter/2021/2/stodutfodring-av-renar--ingen-langsiktig-losning/> (2024-12-16)
- SLU, Forest fact. (2022) Free, Prior and Informed Consent (FPIC) and forest certification Comparing standard development processes in Canada, Russia and Sweden. No 9.
- Tunón, H. & Sandell, K. (2021) Biodiversity, nature benefits, ecosystem services. Swedish perspectives on vital future issues. CBM publication series 121, SLU Centre for Biological Diversity, Uppsala & Swedish Environmental Protection Agency, Stockholm.
- Uboni, A., Åhman, B. & Moen, J. (2020) Can management buffer pasture loss and fragmentation for Sami reindeer herding in Sweden? *Pastoralism* 10, 23
- United Nations Global Compact: Indigenous Peoples' Rights and the Role of Free, Prior and Informed Consent (2014).
- United Nations Human Rights. Free, prior and informed consent: a human rights-based approach - Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples (2018)
- Össbo, Å. (2023). Back to Square One. Green Sacrifice Zones in Sápmi and Swedish Policy Responses to Energy Emergencies, *Arctic Review on Law and Politics* Vol. 14, 2023, pp. 112-134

GREENPEACE

